

JIHOČESKÁ UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

2007

Sherlock Holmes versus otec Brown, dvojí pojetí žánru

**Sherlock Holmes versus Father Brown, two conceptions of the
genre**

Vypracovala: Barbora Hájková

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jiřina Johanisová

Děkuji vedoucí své diplomové práce PhDr. Jiřině Johanisové za všechen čas, během kterého mi udílela cenné rady, konzultovala se mnou možnosti práce a dodávala nezbytnou podporu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Sherlock Holmes versus otec Brown, dvojí pojetí žánru“ vypracovala samostatně a použila jsem pouze pramenů, které cituji a uvádím v bibliografii.

V Českých Budějovicích dne 15.4. 2007

Barbora Hájková

Anotace

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta, katedra anglického jazyka

2007

Sherlock Holmes versus otec Brown, dvojí pojetí žánru

Sherlock Holmes versus Father Brown, two conceptions of the genre

Tato diplomová práce konfrontuje díla dvou odlišných klasiků detektivního žánru. Všímá si nejen rozdílných osobnostních rysů obou literárních postav a jejich pátracích metod, ale snaží se zjistit, do jaké míry je fikce ovlivněna názory a osobní zkušeností samotných autorů, t.j. A.C.Doylea a G.K.Chestertona. Vedle komparace různých tematických aspektů je pozornost věnována také literární metodě a stylu.

This diploma thesis compares and contrasts the works of two different classics of the detective genre. Not only does it describe two different literary characters and their detective methods, but it also explores how the fiction is influenced by the attitudes and experiences of the very authors, i.e. A.C.Doyle and G.K.Chesterton. Besides comparing different thematic features, attention is also given to literary method and style.

Vypracovala: Barbora Hájková, šestý ročník, AJ-FJ

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jiřina Johanisová

OBSAH

ÚVOD	1
1. Sir Arthur Conan Doyle versus Gilbert Keith Chesterton	2
Rodinné prostředí a životní inspirace	2
Literární dráha a vznik přístupu k žánru	5
2. Sherlock Holmes versus otec Brown	9
Fyzický zjev	9
Charakterové vlastnosti detektivů a jejich neobyčejné schopnosti	11
Vztah k povolání detektiva	17
Společenské postavení	19
3. Přátelé a spolupráce s policií	24
Watson a Flambeau	24
Spolupráce s policií	30
4. Druhy zločinů a detektivní metody Sherlocka Holmese a otce	
Brownna prezentované dvěma povídkami	36
Druhy zločinů	36
Detektivní metody Sherlocka Holmese a otce Brownna	40
Prezentace odlišných detektivních metod pomocí dvou povídek	45
5. Otázka víry a odpuštění v povídkách Sherlocka Holmese a	
otce Brownna	55
6. Porovnání povídek z hlediska stylu	58
Funkce popisu a dialogu	58
Humor v povídkách	60
Závěr	62
Summary	64

ÚVOD

Detektivní próza se nikdy neřadila mezi příliš ceněné literární žánry, ale spíše do skupiny těch oddechových a zábavných. Svým lehkým stylem, atraktivní zápletkou a dynamikou děje si detektivky získaly obrovské množství příznivců na celém světě a jsou nesmírně populární dodnes. Velkou měrou se o to zasloužily také hlavní postavy tohoto žánru – detektivové, ať už profesionální, soukromí nebo amatéři. Ti nejslavnější z nich se zapsali do dějin literatury a stali se klasickými literárními postavami.

Ve své diplomové práci se zaměřím na srovnání dvou významných literárních postav detektivního žánru s ohledem na životní zkušenosti a hodnoty jejich autorů – sira Arthura Conana Doylea a Gilberta Keitha Chestertona. Pozornost bude věnována jednak osobnostem a pracovním postupům obou detektivů a jednak přístupu obou autorů k tomuto literárnímu druhu. Budu sledovat, jakým způsobem charakterové vlastnosti, zájmy a hodnotová orientace obou spisovatelů ovlivnily jejich přístup k dané látce a jejich koncepci detektiva, odrážející se ve smýšlení, vzezření i chování obou postav, ve způsobu jejich práce, odvozeného právě od vnitřních postojů a hodnot. Nelze opomenout, že v Chestertonově životě hrála velkou roli náboženská víra, a stvořil tedy postavu detektiva- amatéra opírajícího se o křesťanské hodnoty, zatímco Doyle byl fascinován vědou a jeho detektiv Sherlock Holmes uplatňuje racionální přístup.

Nejprve se zaměřím na oba autory, jejich rodinné zázemí způsob myšlení a povahové charakteristiky, se zvláštním zřetelem k jejich vztahu k víře. Hlavní náplní práce bude jednak komparace jejich literárních postav na základě podrobného srovnávání různých charakteristik (fyzického zjevu, charakterových vlastností, společenského postavení vztahu k detektivní činnosti a policii, přístupu ke zločinu), jednak analýza konkrétních textů z hlediska tematického a stylistického.

Povídky se Sherlockem Holmesem vycházely časopisecky, je tedy velmi obtížné dopátrat se skutečného původního data vydání. Pracovala jsem tedy s kompletním vydáním povídek a budu odkazovat na datum vydání tohoto svazku. Detektivní případy otce Browna jsem rovněž čerpala z kompletního vydání, každý svazek je ale opatřen původním datem vydání. Některé z povídek nejsou opatřeny datem českého vydání. Důvod je prostý – nikdy nebyly přeloženy a nevyšly v knižním vydání, přesto jsem se alespoň pokusila přeložit jejich název.

(1) Sir Arthur Conan Doyle versus Gilbert Keith Chesterton

Rodinné prostředí a životní inspirace

Srovnáváme-li literární výtvořby dvou odlišných autorských osobností, nemůžeme se vyhnout srovnání podmínek, ze kterých vzešli.

Sir Arthur Ignatius Conan Doyle, otec a tvůrce legendárního detektiva Sherlocka Holmese a člověk plně se angažující v zásadních politických událostech své doby, se narodil ve staré irské rodině 22. května roku 1859 v Edinburghu. Jeho rodiče již byli postarší, otec se živil jako kreslíř a ilustrátor a jeho příjmy sotva stačily k uživení početné rodiny.

Gilbert Keith Chesterton, jeden z nejvýznamnějších autorů první poloviny dvacátého století, vzděláním výtvarník, povoláním redaktor, publicista a spisovatel se narodil o patnáct let později v Kensingtonu, 29. května roku 1874 jako syn obchodníka s realitami. Ve své autobiografii píše, že jeho rodina patřila k té „*poněkud staromódní anglické střední třídě, ve které se každý ještě uměl postarat sám o sebe.*“¹ Svě rodiče miloval a upřímně si jich vážil. Co se týče materiálního zabezpečení, byl to tedy spíše Arthur Conan Doyle, který si v mládí užil až příliš bídy.

Zásadní zlom, který ovlivnil jejich pozdější existenci a utváření základních životních postojů, hlavně však jejich vztah k náboženství, ovšem přišel již během jejich dospívání. Když Gilbert Keith Chesterton počátkem devadesátých let studoval výtvarné umění, prošel jeho duševní vývoj těžkou zkouškou. Ovlivněn puritánskou výchovou a pragmatickým prostředím, ve kterém vyrůstal, se najednou dostal do tvrdého střetu s dekadencí a nespoutaností mladých malířů, v jejichž společnosti se pak budoucí spisovatel hojně pohyboval. Chesterton byl zmaten ze střetu dvou zcela odlišných světů a začal se zajímat o spiritismus, což bylo v té době vysoce módní. Sám ale přiznal, že se mu nikdy nepodařilo prožít „*ani jednu z těch spiritistických náhod, které zná téměř každý.*“²

Z vnitřního chaosu a depresí se pomalu dokázal osvobodit jen díky postupně získávanému přesvědčení, že zlo, které je v každém člověku, existuje nezávisle na něm a že svět a život nejsou přeludem, ale darem, který si zaslouží obdiv a věk. Byl tak silně inspirován Whitmanovou poezií, která okouzleně přijímala existenci všeho živého a neživého, že si sám vytvořil jakousi optimistickou „filosofii úžasu“. Toto byla

¹ Autobiografie, str. 6

² Autobiografie, str. 58

rozhodující fáze v jeho názorovém vývoji, jež byla posléze završena jeho konverzí ke katolické víře. Stal ortodoxním křesťanem, hlásícím se k římsko-katolické církvi. Byl hrdý na svou víru, založenou na pokoře a vážil si nesmírně kněžského povolání. Tvrdil, že *„kněz, stejně jako každý jiný člověk, by měl být povolán pro své řemeslo a stát se v něm mistrem“*.³

Názorový zlom, který Chestertona přivedl ke křesťanské víře, u Doylea vyústil v pravý opak. Doyle strávil téměř devět let ve spartánských podmínkách jezuitské školy ve Stonyhurstu, kde se začal věnovat sportu, aby rozptýlil své negativní myšlenky a pocity, které v něm toto nevlídné, přísné a puritánské prostředí vyvolávalo. Tehdy se stal úspěšným a vášnivým sportovcem, jímž zůstal po celý život. Později, v době kdy už školu opustil, snad právě díky trýznivým zkušenostem z mládí, z církve vystoupil, což zejména jeho rodina nesla velice těžce. Doyle se navíc začal zajímat o psychologii, spiritismus a účastnil se těch nejroztodivnějších seancí. Tyto záliby, ale také slabost pro exaktní vědy a medicínu mu zůstaly po zbytek života.

Nelze si nevšimnout faktu, že oba spisovatelé měli během dospívání a v rané dospělosti podobné zájmy. Chesterton se však do hloubky spiritismu nikdy nedostal a lék na všechny problémy, a to nejen osobní, našel v křesťanství. Náboženská víra mu pomohla zodpovědět všechny otázky a překonat všechny jeho pochybnosti a problémy. U Doylea tomu bylo přesně naopak. Církev opustil, protože nebyl schopen zapomenout na strasti svého mládí, puritánskou výchovu jak doma, tak i ve škole. Ponořil se do studia spiritismu, psychologie a medicíny, u kterého, stejně jako Chesterton u křesťanství, již setrval.

Právě tento fakt hraje zásadní roli v jejich uměleckém vyjádření, zejména potom v postavách Sherlocka Holmese a otce Browna. Arthur Conan Doyle byl i přes svou náklonnost ke spiritismu spíše osobou racionálnější, navíc velký obdivovatel všech exaktních věd a povoláním lékař, který už ze zásady nevěří na zázraky. Jeho Sherlock Holmes je právě takový, jeho postava je ale samozřejmě zavedena až do extrémů – věda je mu vším, vše, co vypadá jako záhada, je schopen uvést na pravou míru, nepřipuštěje ani na okamžik, že by snad mohlo o něco mezi nebem a zemí jít. Chladný a naprosto logický, bez hlubších emocí či citů k ostatním, trochu cynik, občasný melancholik, rozhodně podivín, ale hlavně postava, která by si v dnešní době zasložila přízvisko génius.

³ Autobiografie, str. 117

Chesterton jakožto ortodoxní křesťan naopak cítil potřebu podělit se s ostatními o moudro, které je skryto v křesťanství. Víra hrála v Chestertonově životě důležitou úlohu, ne-li nejdůležitější. Pomohla mu dostat se z psychických krizí, kterými trpěl na univerzitě a ukázala mu způsob jakým vnímat okolní svět. Jeho otec Brown byl stvořen hlavně proto, aby reprezentoval křesťanskou moudrost, dobrotu a lásku k lidem. To vše je obohaceno o nevšední schopnost vidět to, co očím ostatních zúčastněných zůstává utajeno. Ve chvílích, kdy otec Brown mluví o Bohu a víře, je patrné, že jeho ústy ke čtenářům promlouvá autor sám.

Je evidentní, že charaktery autorů zcela ovlivnily i vlastnosti jejich nejslavnějších literárních postav – zejména potom jejich vztah k víře. Doyle jako ateista zajímající se o racionální záležitosti stvořil postavu chladného detektiva – vědce, zatímco ortodoxní křesťan hlásal své myšlenky prostřednictvím moudrého detektiva – amatéra, který chodí po světě k kněžskému hábitu.

Literární dráha a vznik přístupu k žánru

Budeme-li pohlížet na literární pokusy obou autorů, je jasné, že tím plodnějším z nich byl Gilbert Keith Chesterton. Důvod je čistě prozaický. Zatímco Arthur Conan Doyle byl povoláním lékař a literatura jako taková mu sloužila spíše jako forma přivýdělku a naplnění uměleckých ambicí, Chesterton literaturu vystudoval, živil se jí po celý život a stal se jedním z neplodnějších a nejrespektovanějších autorů své doby.

Když Gilbert Keith Chesterton opustil školu výtvarných umění a prostředí bohémů, které u něj vyvolávalo neobvyklou psychickou tíseň, začal si utvářet jakousi „filozofii úžasu a vděku“, jež mu umožnila vymantl se z duševních problémů a zakotvit u literatury, tedy žánru, kterému se již od dětství velmi obdivoval a vážil si ho. Opustil výtvarné umění a odešel studovat anglickou literaturu. Od roku 1895 se živil jako novinář, přispíval do periodik, jakými byly například *The Illustrated London* či týdeník *G.K.'s Weekly*, který převzal po svém zemřelém bratrovi Cecilovi.

Arthuru Conanu Doyleovi bylo pouhých dvacet let, když mu časopis *Chamber's Journal* uveřejnil jeho první povídku. Během studia medicíny na univerzitě v Edinburghu posílal další příspěvky, ale jen málokteré se dočkaly otištění. Nadšení pro psané slovo, které mu bylo vlastní již v dobách dětství a dospívání, kdy vášnivě četl zejména historické romány, sklouobil s možností výdělku, ale prvního menšího úspěchu se dočkal až v roce 1882, kdy uveřejnil dobrodružný příběh, nápadně podobný příběhům z pera R.L.Stevensona. Po krátké kariéře lodního chirurga zakotvil v Portsmouthu, kde si otevřel vlastní ordinaci. Opět zakoušel bídu, kterou znal již z dětství a studií a během dlouhých hodin, kdy čekal na pacienty, kteří sice přicházeli, ale obvykle neměli čím zaplatit, psal.

Chestertonova kariéra byla méně klikatá a nesla se od začátků až do konce ve znamení různých literárních žánrů. V roce 1900 debutoval dvěma sbírkami básní, další básně pak publikoval v samostatných sbírkách nebo je často vkládal do svých prozaických děl. Mimo poezii vytvořil také celou řadu studií o anglické literatuře, například **Charles Dickens** (1906) nebo **Bernard Shaw** (1910). Jeho novinářské eseje byly jak za jeho života, tak po smrti vydávány v knižních souborech nazvaných, jako jsou **The Defendant** (1901) či **Tremendous Trifles** (1908, č. Ohromné maličkosti, 1987). První román uveřejněný pod názvem **Napoleon of Notting Hill** (1904, č. Napoleon z Notting Hillu, 1987) byl následován prvním pokusem o filozofickou detektivku **The Club of Queer Trades** (1905, č. Klub podivných živností, 1986), která

již nese rysy jeho pozdější tvorby. Hlavním hrdinou je soukromý detektiv Basil Grant, který je přesným opakem ideálního detektiva té doby, ztělesněného neomylným a elegantním Sherlockem Holmesem. Této literární postavy si mimochodem Chesterton příliš nepovažoval a detektivní příběhy řešené Doyleovým chladným, logickým a přesně uvažujícím detektivem nestavěl nikdy příliš vysoko. Přesto se však bouřil proti kritice, která často detektivní žánr nazývala brakem. V esejích, ve kterých se veřejně zastává detektivních románů a povídek, proklamuje názor, že tyto opovrhované žánry stojící na okraji literatury přinášejí „prostší a lepší zvěst, než jakou hlásají ony proměnlivé etické paradoxy, které módní vzdělanci mění jako čepice.“⁴

Jsou-li Chestertonovy povídky směsicí detektivní zábavné četby s filozofickými myšlenkami, potom jsou ty Doyleovy pouze zábavnou četbou, která v sobě nenesou žádné skryté či očividné poselství, ale mají pouze jeden cíl – pobavit čtenáře. Jeho snem sice bylo napsat velký historický román, ale nakonec to byl právě detektivní žánr, který se mu stal osudným a učinil z Doylea oblíbeného a populárního spisovatele.

Postava Sherlocka Holmese vznikla kombinací více faktorů. Během dospívání navštívil Doyle strýce v Londýně a hlavně noční atmosféra tohoto města ho fascinovala a okouzila. Na zablácené londýnské uličky, neustálý déšť a tajemnou mlhu, typické drožky a dým z komínů si znovu vzpomněl v osmdesátých letech, kdy se mu dostal do ruky úspěšný román Ferguse W. Huma, který se jmenoval **The Mystery of a Hansom Cab** (Záhada fiakru) a Doyle dostal nápad jak zlepšit svou bídou finanční situaci. Začal kombinovat literární postavy detektivů, vzpomínky na atmosféru Londýna a nový detektiv byl na světě. Jeho povahu obohatil o některé charakterové vlastnosti svého oblíbeného profesora z lékařské fakulty dr. Josepha Bella a výsledkem byla postava Sherriforda Holmese, později přejmenovaná na Sherlocka Holmese.

Podle skutečného člověka vznikla i postava otce Browna. John O'Connor, postarší irský kněz a Chestertonův dobrý přítel, byl ale spíše inspirací pro některé charakterové rysy otce Browna, nikoli pro postavu se vším všudy.

„Můj otec Brown byl záměrně vylíčen jako ze knedla ze Suffolku ve východní Anglii. To, stejně jako ostatní jeho popis, bylo záměrné přestrojení pro účely detektivky.“⁵

Chesterton, neúnavný a tvrdošíjný propagátor křesťanských myšlenek, zvolil záměrně postavu katolického kněze, který je všeobecně pokládán za představitele řádu, harmonie, porozumění a pořádku. Není ani tak detektivem, jako spíše představitelem

⁴ Povídky otce Browna, doslov, str. 393

⁵ Autobiografie, str. 239

katolického myšlení a skrze jeho ústa ke čtenáři často promlouvá sám autor. Ve své autobiografii Chesterton uvádí, že u otce Browna mu šlo o to, „aby jeho hlavním typickým rysem byl nedostatek typických rysů“, že „jeho význam spočíval v bezvýznamnosti“ a že „jeho jedinou viditelnou vlastností bylo to, že byl neviditelný.“⁶ Tyto výroky zároveň dokazují Chestertonovu oblibu v paradoxech, symbolech, které staví do rozporu samozřejmé označení a jeho nesamozřejmý obsah. Paradox u něj přestává být pouhou stylistickou ozdobou, ale podněcuje čtenáře k hledání hlubších vztahů a protikladů, které jsou skryty pod nesmyslně vypadajícím povrchem.

Otec Brown nevznikl náhodou. Nejenže sloužil jako jakýsi propagátor křesťanských myšlenek, ale zároveň byl i absolutním protikladem elegantních, chladných a logických detektivů, jejichž králem v té době byl Sherlock Holmes. Jelikož Chesterton netvořil ve stejném časovém období a byl o patnáct let mladší než jeho spisovatelský kolega Doyle, byl by se mohl se nechat jeho oblíbenými povídkami inspirovat. Ačkoli věděl, jak je postava Sherlocka Holmese populární a jak ji čtenáři milují, sám začal psát detektivní povídky zcela odlišného charakteru a stvořil detektiva, který svým fyzickým vzhledem, charakterem i detektivními postupy tvoří přesný opak neomylného Holmese.

Sherlock Holmes byl poprvé představen čtenářům v roce 1887 na stránkách *Beeton's Christmas Annual*. Ve snaze stát se seriózním autorem Doyle tehdy začal pracovat na historickém románu *Micah Clarke*, který byl vydán roku 1889. Kritika ho přijala kladně, čtenáři nikoliv. Povzbuzen kladnými kritikami, Doyle tedy nepolevil ve své snaze a hned začal psát další historický román. *The White Company* (1891, č. Bílá společnost). Avšak práce se vlekla, a s tím logicky přišly i finanční potíže, které Doyle vyřešil tak, že zveřejnil další dobrodružství Sherlocka Holmese pod názvem **The Sign of Four** (1930, č. Znamení čtyř, 1997).

Autor zanechal lékařské praxe a začal se naplno věnovat psaní, avšak jeho druhý historický román *The White Company* měl stejný osud jako *Micah Clarke* – veřejnost ho nepřijala. Avšak přijala Sherlocka Holmese, jehož popularita po vydání **The Sign of Four** rostla závratnou rychlostí. Doyle začal psát jednu povídku měsíčně a vždy dostal takový honorář, o jaký si řekl. Sherlock Holmes se stal doslova hvězdou přes noc.

Chesterton u svého otce Browna zůstal až do smrti a nikdy se nevyjadřoval v tom smyslu, že by ho snad jeho postava přestala bavit. K otci Brownovi cítil náklonnost přímo přátelskou a postava mu navíc umožňovala prezentovat křesťanské myšlenky

⁶ Autobiografie, str. 239

širokému okruhu čtenářů. Doyleovi naopak začal Sherlock brzy lézt nervy a jeho autor se nakonec rozhodl svého hrdinu zabít, „protože se mu přejedl jako husí paštika“⁷. Poté co povídka **The Final Problem** (1892, č. Poslední případ, 1999) vyšla, veřejnost se začala bouřit, a dokonce sama královna vyjádřila nelibost. Doyle však tvrdošíjně odolával nátlaku svých fanoušků a nadále publikoval jen vážné texty, které mu ale úspěch nepřinesly. Na přelomu století se jako lékař účastnil búrské války a za pomoc své vlasti obdržel šlechtický titul, a tak od roku 1902 mohl před svým jménem psát titul sir. Když se brzy poté „našly“ staré zápisky doktora Watsona, mohl Doyle ve svém třetím románu **The Hound of the Baskervilles** (1901, č. Pes baskervilský, 1966) čtenářům konečně vrátit Sherlocka Holmese. Definitivně se pak Holmes vrátil v povídce **The Empty House** (1903, č. Prázdný dům, 1987), a od té chvíle se Doyle už nikdy nesnažil detektiva zlikvidovat. Povídky už ale nebyly vydávány tak často, protože Doylea stále více přitahovaly okultní vědy, magie a spiritismus, a stal se dokonce autorem několika duchařských povídek.

Z této dvojice autorů to byl bezesporu Chesterton, který měl svého detektiva raději. Nikdy ho nekritizoval, nesnažil se ho zbavit, a hlavně jeho důvody k psaní povídek s otcem Brownem v hlavní roli byly víceméně nezištné, poněvadž materiálně byl zajištěn dobře. Doyle začal případy Sherlocka Holmese vydávat pravidelně, když zjistil, že jeho hrdina je nejen populární u čtenářů a že vydavatelé jsou ochotni zaplatit mu jakoukoli sumu, ale především že on sám není schopen se seriózními romány uživit

⁷ Muž s dýmkou a houslemi, doslov Františka Jungwirtha, str. 255

(2) Sherlock Holmes versus otec Brown

Postavy dvou snad nejznámějších klasických detektivů, které tolik obohatily detektivní žánr, byly vždy více či méně stavěny do kontrastu. A to nejen kvůli naprosto odlišným detektivním metodám, které při řešení zapeklitých kriminálních případů používali, ale také kvůli rozdílným charakterovým vlastnostem, různému společenskému postavení a v neposlední řadě i díky svému fyzickému zjevu.

Fyzický zjev

Když se doktor Watson jako vojenský lékař poprvé setkal se Sherlockem Holmesem v románu **A Study in Scarlet** (1887, č. Studie v Šarlatové, 1997), byl nesmírně zaujat jak Holmesovými schopnostmi a charakterem, který nebylo možno obsáhnout či proniknout do něho, tak i jeho zvláštním zjevem, který popisuje následovně:

„In height he was rather over six feet, and so excessively lean that he seemed to be considerably taller. His eyes were sharp and piercing, save during those intervals of torpor to which I have alluded, and his thin, hawk-like nose gave his whole expression an air of alertness and decision. His chin, too, had the prominence and squareness which mark the man of determination. His hands were invariably blotted with ink and stained with chemicals, yet he was possessed of extraordinary delicacy of touch, as I frequently had occasion to observe when I watched him manipulating his fragile philosophical instruments.“⁸

Elegantní, hubený, mrštný a chladný muž, vždy elegantně oblečen, pomineme-li oblíbený a značně obnošený župan, je postavou, jejíž charakteristika se s léty vůbec nemění. Watson se se Sherlockem Holmesem setkal, když jim oběma bylo 26 let. Čas běží, ale Sherlock Holmes se nemění a nestárne. Stále zůstává tím chladným elegantem, který si zajisté na bolest zad či nemohoucnost nestěžuje.

Je-li Sherlock Holmes elegantní, vysoký, štíhlý a charismatický, je tedy nasnadě, že otec Brown je jeho pravým opakem. Čtenáře sotva překvapí, že sám autor detektiva „amatéra“ v kněžském hábitu nelichotivě popisuje jako venkovského nekňubu, vzápětí Chesterton dodává, že Browna vybavil takovým zevnějškem zcela záměrně. Otec Brown totiž klame tělem. Malý, zavalitý mužiček, s tělem jako špalek a krátkýma nohama, navlečený ve starém a ošuntělém kněžském hávu, bojující spíše snad se svým

⁸ A Study in Scarlet, p. 20

deštníkem než se zločinci, může v někom, kdo ho nezná, sotva vyvolat hrůzu či respekt. Malému tělu vévodí kulatá hlava s krátkozrakýma očima, často ozdobená černým kloboukem, který vypadá jako svatozář kolem jeho kulatého a spíše venkovského obličeje. V povídce *The Absence of Mr. Glass* (1913, č. Nepřítomnost pana Festa, 1966) vnímá vážený aristokrat dr. Orion Hood právě přicházejícího otce Browna takto:

„Fate, being in a funny mood, pushed the door open and introduced into those long, strict, sea-flanked appartments one who was perhaps the most startling opposite of them and their master. In answer to a curt but civil summons, the door opened inwards and there shambled into the room a shapeless little figure, which seemed to find its own hat and umbrella as unmanageable as a mass of luggage. The umbrella was a black and prosaic bundle long past repair, the hat was a broad-curved black hat, clerical but not common in England, the man was the very embodiment of all that is homely and helpless. The doctor regarded the new-comer with a resrained astonishment, not unlike that he would have shown it some huge but obviously harmless sea-beast had crawled into his room. „⁹

Při prvním setkání s ním nikdo neuhodne, že se pod nevýrazným, obyčejným obličejem skrývá neuvěřitelně bystrá hlava a že krátkozrakým očím neujde sebemenší detail. Pak ovšem nastává překvapení – malý kněz, který vypadá jako by neuměl do pěti počítat a působí naprosto bezradným a nešikovným dojmem, se náhle projevuje jako velmi vnímavý pozorovatel, jenž svým pronikavým úsudkem často předčí muže zákona.

Představíme-li si Sherlocka Holmese a otce Browna vedle sebe, musíme přiznat, že je to vskutku humorný obrázek. Mrštný, vysoký a štíhlý Holmes, který se v případě nouze dokáže i poprat, vedle malého obtlouklého mužíka, který by nikdy neměl šanci fyzicky se bránit. A představíme-li si, že bychom tyto dva chlapíky potkali v Anglii někdy kolem roku 1900, pak by to byl Sherlock Holmes, kterého by si člověk všiml spíš. Otce Browna by kdekdo snadno přehlédl, vždyť mužů s kněžským kolárkem se v té době na ulicích pohybovalo jistě dost. I sám Chesterton popisuje otce Browna jako neviditelného a bezvýznamného. To vše je ale naprosto záměrné zkreslení, protože sotva otec Brown začne řešit zapeklitý případ a my sledujeme jeho neobyčejné schopnosti, musíme si své mínění poopravit.

⁹ The Wisdom of Father Brown, p.172

Charakterové vlastnosti detektivů a jejich neobyčejné schopnosti

Tak jak byl výrazně odlišný fyzický zjev obou detektivů, stejně protikladné byly i jejich povahové vlastnosti. Již na začátku bylo zmíněno, že charaktery obou literárních postav byly do značné míry ovlivněny skutečnými osobami, se kterými se oba spisovatelé během svého života setkali. Sherlock Holmes nese některé charakterové vlastnosti dr. Josepha Bella, kterého Doyle poznal během studií medicíny v Edinburghu. Chestertonův hrdina otec Brown byl do značné míry ovlivněn schopnostmi a povahou svého přítele, irského kněze Johna O'Connora. Povahové rysy obou detektivů jsou také svým způsobem určeny právě jejich profesím. Otec Brown je jako katolický kněz pravým mužem na svém místě. Zosobňuje právo, pořádek, harmonii a rozum, a protože toho ví hodně o zlu a špatnostech tohoto světa, je schopen svým „ovečkám“ porozumět, chápat je, milovat je, i odpouštět jim.

Sherlock Holmes je naopak vědcem. Není lékařem nebo chemikem, ale je vším a rozumí všemu, co má co do činění se zločinem. Čemu však nerozumí a snad ani nechce a nepotřebuje rozumět, je lidská duše. Nezajímá se o pohnutky zločinců, nýbrž o případ sám a o detaily a zvraty, které ho provází, o napětí a dobrodružství.

Při čtení detektivních příběhů můžeme sledovat, jak otec Brown i Sherlock Holmes postupují při práci; sledujeme Holmesovo upřímné (a mnohdy až perverzní) nadšení z každého zapeklitého zločinu a smutek otce Browna nad každým vyřešeným případem, který ho opět ujistí v tom, že zlo je všudypřítomné, je v každém člověku a nikdy nezmizí. Přesto je však možné z toho, jak se jedinci chovají při vyšetřování, odhalit ledacos z jejich skutečné povahy.

Mnohé o Holmesovi, jeho schopnostech a povaze naznačuje jeho věrný přítel Watson. Při prvním setkání s tímto zvláštním člověkem v detektivním románu **A Study in Scarlet** se marně snaží zjistit něco o pozoruhodné osobě, se kterou několik dní sdílí domácnost. Holmes je pro něho hádankou, a to nejen kvůli svému zvláštnímu zjevu a povaze, ale i dosti nejasnému způsobu obživy. Sám Holmes toho na sebe příliš neprozradí, alespoň až do chvíle než zjistí, že Watsonovi může věřit, a stanou se z nich doživotní přátelé.

Watsona Holmes skutečně fascinuje, protože je pro něj jednou velkou záhadou, o které je nemožno cokoliv zjistit. Je nutno si uvědomit, že i přes svou profesi lékaře, je Watson líčen jako obyčejný člověk, kterému nebyly dány do vínku důvtip a logika. Snad proto ho Holmes tolik zajímá a přitahuje. Po několikadenním pozorování svého

nového spolubydlícího se snaží dát dohromady veškeré dosavadní informace, které o něm byl schopen zjistit.

Sherlock Holmes – his limits

1. *Knowledge of Literature – Nil*
2. *Knowledge of Philosophy – Nil*
3. *Knowledge of Astronomy – Nil*
4. *Knowledge of Politics – Nil*
5. *Knowledge of Botany – Variable*

Well up in belladonna, opium, and poisons generally. Knows nothing of practical gardening.

6. *Knowledge of Geology – Practical, but limited.*

Tells at a glance different soils from each other. After walks has shown me splashes upon his trousers, and told me by their colour and consistence in what part of London he had received them.

7. *Knowledge of Chemistry – Profound*
8. *Knowledge of Anatomy – Accurate, but unsystematic*
9. *Knowledge of Sensational Literature – Immense*

He appears to know every detail of every horror perpetrated in the century.

10. *Plays the violin well.*
11. *Is an expert singlestick player, boxer, and swordsman.*
12. *Has a good practical knowledge of British law.*¹⁰

Sherlock Holmes se zajímá pouze o to, co je nějakým způsobem spojeno s kriminalistikou. V oblasti literatury, filozofii, astronomie či politiky má mezery, co se rostlin týče, zajímají ho jen ty, které jsou jedovaté či halucinogenní. Je vynikajícím chemikem a zároveň dobře informován o všech senzacích a zločinech, které se kdy v Londýně staly. V povídce ***The Adventure of the Retired Colourman*** (1930, č. Barvíř na penzi, 1999) se dozvídáme, že Holmes má díky své profesi velké schopnosti zloděje. Sám tuto skutečnost neskromně komentuje:

¹⁰ A Study in Scarlet, p. 21, 22

„There being no fear of interruption I proceeded to burgle the house. Burglary has always been an alternative profession, had I cared to adopt it, and I have little doubt that I should have come to the front.“¹¹

Během četby povídek se Sherlockem Holmesem však zjišťujeme o tomto svérázném detektivovi mnohem víc podrobností. Například v románu **The Sign of Four** se dozvídáme, že Holmes často kouří opium a nejsou mu cizí ani jiné návykové látky, z nichž lulka naplněná tabákem je tím zlem nejmenším.

„I suppose that the influence of cocaine is physically a bad one. I find it, however, so transcendently stimulating and clarifying to the mind that its secondary action is a matter of small moment.“¹²

Holmes však často požívá drogy v situacích, kdy trpí nečinností, kterou nenávidí. V lepším případě vezme do ruky housle, které začnou vyluzovat teskné melodie. Znepokojuje ho, když jeho geniální mozek není zaměstnán nějakou aktuální záhadou, trpí, když není nad čím přemýšlet.

Je výborný sportovec, jehož schopnosti (spolu s jeho drogovými obdobími) komentuje dr. Watson v povídce **The Yellow Face** (1930, č. Žlutá tvář, 1999) následovně:

„Sherlock Holmes was a man who seldom took exercise for exercise's sake. Few men were capable of greater muscular effort, and he was undoubtedly one of the finest boxers of his weight that I have ever seen; but he looked upon aimless bodily exertion as a waste of energy, and he seldom bestirred himself save where there was some professional object to be served. Then he was absolutely untiring and indefatigable. That he should have kept himself in training under such circumstances is remarkable, but his diet was usually of the sparest, and his habits were simple to the verge of austerity. Save for the occasional use of cocaine, he had no vices, and he only turned to the drugs as a protest against the monotony of existence when cases were scanty and the papers uninteresting.“¹³

Pro Sherlocka Holmese neexistuje na celém světě nic než jeho zaměstnání. Pro něj žije a dýchá, snad právě proto se stal ve svém oboru uznávaným a vyhledávaným profesionálem. Pro svou vášeň se vzdal jakýchkoliv mezilidských vztahů a rodinného života. V povídce **The Greek Interpreter** (1930, č. Řecký tlumočník, 2006) se dozvídáme, že Holmes má bratra Mycrofta, o kterém se nikdy předtím nezmínil, stejně

¹¹ The Case Book of Sherlock Holmes, p. 1120

¹² The Sign of Four, p. 89

¹³ Memoirs of Sherlock Holmes, p. 351

jako o zbytku své rodiny. Watson je překvapen, když se Holmes poprvé o svém bratrovi zmíní, neboť neměl tušení, že někdo takový vůbec existuje. V úvodu povídky **The Greek Interpreter** podává ve spojení s novou informací o bratrovi Sherlocka Holmese několik vlastních poznatků o tomto pozoruhodném detektivovi:

„ During my long and intimate acquaintance with Mr. Sherlock Holmes I had never heard him refer to his relations, and hardly ever to his own early life. This reticence upon his part had increased the somewhat inhuman effect which he produced upon me, until sometimes I found myself regarding him as an isolated phenomenon, a brain without a heart, as deficient in human sympathy as he was preëminent in intelligence. His aversion to women and his disinclination to form new friendships were both typical of his unemotional character, but not more so than his complete suppression of every reference to his own people. I had come to believe that he was an orphan with no relatives living; but one day, to my very great surprise, he began to talk to me about his brother.“¹⁴

Mycroft Holmes je stejně, ne-li ještě více geniální než Holmes a pracuje utajeně pro vládu, v dosažení slávy mu ale brání vlastní pohodlnost a lenost. Přesto je to zřejmě jediný člověk, jehož Holmes opravdu uznává a váží si jeho schopností.

„I said that he was my superior in observation and deduction. If the art of the detective began and ended in reasoning from an armchair, my brother would be the greatest criminal agent that ever lived. But he has no ambition and no energy. He will not even go out of his way to verify his own solutions, and would rather be considered wrong than take the trouble to prove himself right. Again and again I have taken a problem to him, and have received an explanation which has afterwards proved to be the correct one.“¹⁵

Přestože má Holmes se svým bratrem velmi dobré vztahy a váží si ho, pravdou zůstává, že se jeho sourozenec objevil jen v několika povídkách, jako je třeba **The Adventure of the Bruce-Partington Plans**¹⁶, **The Greek Interpreter** nebo **The Adventure of the Empty House**¹⁷.

Jediným a opravdovým přítelem však zůstává dr. Watson, který Sherlocka Holmese doprovází při všech jeho dobrodružstvích.

¹⁴ Memoirs of Sherlock Holmes, p. 435

¹⁵ Memoirs of Sherlock Holmes, p. 436

¹⁶ 1930, č. Bruce-Partingtonovy dokumenty, 1999, His Last Bow

¹⁷ 1930, č. Prázdný dům, 1987, The Return of Sherlock Holmes

Jeví-li se Sherlock Holmes jako osoba, o které se toho čtenář mnoho nedozví, u otce Browna je nutno konstatovat, že nevíme téměř nic. Odkud pochází? Kde vlastně žije a pracuje? Co má rád a co dělá ve volném čase? Má vůbec nějakou rodinu? Zodpovědět tyto otázky je zhora nemožné. Otec Brown jakoby existoval jen na pozadí případů, které pomáhá vyřešit. O jeho životě víme jen to, že v mládí působil jako duchovní správce v anglické trestnici v Hartlepoolu, kde se setkal tváří v tvář s lidskými hříchy. Zná a má rád lidi ze všech společenských vrstev, lidi všech povolání i povah a nikdy mu není zatěžko dát se do hovoru kdekoli s kýmkoliv a o čemkoliv. Jeho charakterové vlastnosti jsou dány zejména jeho kněžským povoláním a neochvějnou vírou v Boha. Je nenápadný, nezaujatý, skromný, chápavý, klidný a trpělivý. Často vypadá nejloupěji ve chvíli, kdy nejusilovněji přemýšlí a dospívá k poznání; a ještě častěji se zdá, že se jeho zjev naprosto nehodí do společnosti, kam je ve většině případů zasazeno místo nekalého činu nebo zločinu, tedy nezřídka společnosti lidí vysoce postavených. Začne být brán vážně až v okamžiku, kdy si ostatní uvědomí, že nestojí před obyčejným knězem, nýbrž mimořádně inteligentním a schopným člověkem, jehož neobyčejné schopnosti přesahují odbornou způsobilost i těch nejlepších kriminalistů.

Jeho chování se může jevit jako podivínské, ale ve skutečnosti je nanejvýš cílevědomé a sleduje logický účel. Otec Brown není chladný, ctižádostivý a dokonalý jako Sherlock Holmes, je zkrátka přirozeně a prostě lidský. Je neobratný, nešikovný a často si sám ze sebe umí udělat legraci, což je u Sherlocka Holmese zhora nemožná představa. V povídce *The Honour of Israel Gow* (1910, č. Poctivost Israela Gowna, 1989) můžeme sledovat spontánní chování otce Browna:

„Father Brown's pipe fell out of his mouth and broke into three pieces on the gravel path. He stood rolling his eyes, the exact picture of an idiot. “Lord, what a turnip I am!” he kept saying. “Lord, what a turnip!” Then, in a somewhat groggy kind of way, he began to laugh.”¹⁸

Jedním z největších rozdílů v povahových vlastnostech obou detektivů je skromnost. Otec Brown je osobou skromnou, k čemuž ho předurčuje jeho povolání kněze. Nikdy nikoho nepoučuje, ačkoliv jeho schopnosti by mu k tomu dávaly příležitost, nikdy se nechlubí úspěšným vyřešením případu, protože pátrání po zločinci pro něj není zábavou nebo zapeklitou hrou, spíše naopak. Ke konci přichází s rozřešením, ale nepojímá ho

¹⁸ The Innocence of Father Brown, p. 87

jako triumf, nýbrž jako holé konstatování faktů, často obohacené o jakési morální ponaučení, což je vlastně hlavním autorovým záměrem. Zatímco Holmes svého přítele Watsona často a rád šokuje a překvapuje svými výjimečnými úvahami, a to i ve chvílích, kdy neřeší žádný případ, otec Brown se nesnaží ohromit nikoho, ani svou pravou ruku Flambeaua, ačkoliv ví, že jeho obdiv má. Nesnaží se před ním vychloubat a demonstrovat svůj talent, ale jen stručně a jasně vysvětlit své myšlenkové pochody a úvahy bez jakékoliv okázalosti. Jedním z důvodů jeho skromnosti (zapomeneme-li na chvíli, že otec Brown je kněz a že tomuto povolání by neskromnost příliš neslušela) je nejspíše fakt, že se téměř nikdy nedočká chvály jako Sherlock Holmes, který se stal ve svém oboru uznávanou a vyhledávanou kapacitou. Holmesova domýšlivost je evidentní, hlavně ve chvílích, kdy se vyjadřuje nelichotivě o detektivech, kteří působili před ním. V románu **A Study in Scarlet** se Watson snaží Holmesovi zalichotit a řekne mu, že mu Holmes připomíná Dupina z povídek E.A.Poea a že neměl tušení, že takoví lidé ještě existují jinde než v detektivkách. Lichotka se však mine účinkem a Holmes reaguje téměř podrážděně:

„No doubt you think that you are complimenting me in comparing me to Dupin. Now, in my opinion, Dupin was a very inferior fellow. That trick of his of breaking in on his friends' thoughts with an apropos remark after a quarter of an hour's silence is really very showy and superficial. He had some analytical genius, no doubt, but he was by no means such a phenomenon as Poe appeared to imagine.“¹⁹

Když se ho Watson zeptá, co si myslí o Garibauově detektivu Lecoqovi, Holmes se rozčílí ještě více, nazve Lecoqa ubohoučkým packalem, kterému identifikace neznámého vězně trvá i půl roku – na rozdíl od Holmese, kterému by stačilo pouhých dvacet čtyři hodin. Zároveň rád předvádí své neobyčejné deduktivní schopnosti svému věčnému obdivovateli Watsonovi, který je vždy přijímá se stejným překvapením a úžasem, jakoby to bylo poprvé. Například v povídce **The Adventure of the Blue Carbuncle**²⁰ dokáže z obyčejného klobouku, který náhodou našel, vydedukovat mnohé údaje o jeho majiteli. To vše Watson s úžasem pozoruje, což Holmesovi dělá velmi dobře. V povídce **The Red-headed League**²¹ šokuje svého klienta tím, že naprosto přesně odhalí některá fakta týkající se jeho života, aniž by ho kdykoli předtím viděl. Baví se jeho překvapením a obdivem, přesto potom obvykle dodá něco v tom smyslu,

¹⁹ A Study in Scarlet, p. 24

²⁰ 1930, č. Modrá karbunkule, 1987, Adventures of Sherlock Holmes

²¹ 1930, č. Spolek ryšavců, 1987, Adventures of Sherlock Holmes

že je sám proti sobě, když něco takového vysvětluje. Holmesova potřeba být obdivován je ale silnější. Přestože rád působí skromným dojmem, jde spíše o skromnost falešnou. Vypozorovat z maličkostí různá fakta by díky svým bystrým očím a znalosti lidských duší byl zajisté schopen i otec Brown, ale nemá potřebu nikoho šokovat a udivovat, nevidí důvod, proč by měl předvádět svůj um; k jeho vrozené skromnosti se nic takového zkrátka vůbec nehodí.

Vztah k povolání detektiva

V otázce vztahu k detektivnímu povolání, je nutno podotknout, že pouze Sherlock Holmes je ten, který se vyšetřováním zapeklitých případů živí. A to velmi slušně. Na druhé straně je však třeba připustit, že své povolání nevykonává pouze pro peníze, i když ty jsou pro něho důležitým zdrojem obživy. Sherlock Holmes své povolání miluje a potřebuje ho k životu jako vzduch nebo vodu. Pro své povolání se vzdal doslova všeho – nemá opravdové přátele, až na věrného Watsona, který ho provází na každém kroku, nemá rodinu, až na bratra Mycrofta, se kterým se ale příliš často nevidí. Ve chvílích, kdy nemá nad čím přemýšlet a co řešit, propadá bezbřehé melancholii, mnohdy sahá po opiu či kokainu, aby tak zjitřil otupělost mysli. V románu **The Sign of Four** vysvětluje Watsonovi, proč se ve chvíli momentální nečinnosti uchýlil ke kokainu:

„My mind rebels at stagnation. Give me problems, give me work, give me the most abstruse cryptogram, or the most intricate analysis, and I am in my own proper atmosphere. I can dispense then with artificial stimulants. But I abhor the dull routine of existence. I crave for mental exaltation. That is why I have chosen my own particular profession, or rather created it, for I am the only one in the world.“²²

V povídce **The Adventure of Wisteria Lodge**²³ srovnává svůj mozek s rozjetým strojem, který sám sebe ničí, když nemůže vykonávat práci, k níž je předurčen.

Ve chvíli, kdy se od dalšího klienta dozvídá podrobnosti o dalším případě, který mu bude svěřen, je z něj opět ten starý Sherlock Holmes, který je ochoten použít všechny své schopnosti a sílu k vyřešení případu, a jeho mysl opět ožívá. Čím je případ zapeklitější a složitější, tím větší úsilí musí Holmes nasadit a o to více ho pátrání po

²² The Sign of Four, p. 89, 90

²³ 1930, č. Vila Vistária, 1999, His Last Bow

viníkovi baví. V povídce *The Adventure of the Devil's Foot* (1930, č. Ďáblovo kopyto, 1999) se po druhé vraždě v jedné rodině ocitne na místě činu. Horlivě pozoruje a prohledává vše, co se vůbec prohledat dá, nevnímá, nemluví, neslyší, je zcela koncentrován. Jeho chování působí na ostatní zúčastněné velmi zvláštním dojmem.

„One realized the red-hot energy which underlay Holmes's phlegmatic exterior when one saw the sudden change which came over him from the moment that he entered the fatal apartment. In an instant he was tense and alert, his eyes shining, his face set, his limbs quivering with eager activity. He was out on the lawn, in through the window, round the room, and up into the bedroom, for all the world like a dashing foxhound drawing a cover. In the bedroom he made a rapid část around and ended by throwing open the window, which appeared to give him some fresh cause for excitement, for he leaned out of it with loud ejaculations of interest and delight.“²⁴

Každý případ je pro Holmese jakousi šachovou partií, ve které jen on jediný může být vítězem. Pachatel a jeho pohnutky či důvody ho nezajímají. Je schopen udělat doslova vše, jen aby případ vyřešil. V povídce *The Adventure of the Mazarin Stone* (1930, č. Mazarinův drahokam, 1999) dokonce několik dní vůbec nejí, a když se ho udivený Watson ptá, proč to dělá, podá mu následující vysvětlení:

„Because the faculties become refined when you starve them. Why, surely, as a doctor, my dear Watson, you must admit that your digestion gains in the way of blood supply is so much lost to the brain. I am a brain, Watson. The rest of me is a mere appendix. Therefore, it is the brain I must consider.“²⁵

V téže povídce se Holmes v zájmu zdárného výsledku pátrání převleče za stařenu či dělníka, v povídce *The Empty House*²⁶ předstírá vlastní smrt, aby zmátl nebezpečného nepřítele. Otázkou zůstává, co by Sherlock Holmes dělal, kdyby neměl delší dobu co na práci. Podle všeho by zřejmě upadl do melancholie a deprese, protože by již neměl pro co žít. Práce detektiva – to je jeho život, radost a vášeň.

O otci Brownovi se dá s jistotou říci, že své zaměstnání miluje stejně jako Holmes. Mluvíme však o jeho skutečném zaměstnání kněze. V roli kněze se cítí jako ryba na vodě, neboť je nositelem všech vlastností, které bychom u kněze očekávali. Je skromný, trpělivý, klidný a chápavý. Miluje lidi, hluboce s nimi soucítí a rozumí jim, dokonce i jejich hříchům, ať už jsou jakkoliv vážné. Tyto vlastnosti z něho dělají mimořádně

²⁴ His Last Bow, p. 963

²⁵ The Case Book of Sherlock Holmes, p. 1014

²⁶ 1930, č. Prázdný dům, 1987

dobrého pozorovatele a dobrého detektiva, neboť nepátrá jen po očividných detailech, ale i v lidských duších. Jako detektiv-amatér se na místě zločinu většinou ocitne jaksí náhodou a každý nový zločin je pro něj jistým utrpením a důkazem o tom, že nikdo není dokonalý a že zlo je všudypřítomné. V povídce *The Worst Crime in the World* (1927, č. Nejhorší zločin na světě, 1989) se otec Brown vrací z vyšetřování mimořádně zapeklitého případu, ve kterém jde o otcovraždu.

„The next day Father Brown came in rather wearily, and threw down his black bundle of an umbrella with the air of a pilgrim laying down his staff. He had an air of some depression. But it was so often in his criminal investigations. It was not depression of failure, but the depression of success.“²⁷

Pro otce Browna je vražda poslední fází zlé myšlenky a ve chvíli, kdy se blíží jeho pozorování a vyšetřování ke konci, je svým způsobem nešťastný a zklamáný.

U Holmese je to jiné. Čím více se případ chýlí ke konci a nitky se rozplétají, tím více je Sherlock Holmes nadšený, protože cítí, že si na vrub může připsat další „úlovek“. Otec Brown to cítí opačně. Jistě by byl mnohem šťastnější, kdyby nic řešit nemusel a mohl se jen věnovat svým „ovečkám“ na farnosti, než aby řešil závažné zločiny. Na vraždě či krádeži, ať je její vyšetřování jakkoliv složité, neshledává pranic senzačního či vzrušujícího na rozdíl od Sherlocka Holmese, v jehož životě kriminální případy a jejich vyšetřování zaujímají místo nejdůležitější.

Společenské postavení

Společenská prestiž a místo ve společnosti jsou další oblasti, ve kterých se Sherlock Holmes a otec Brown liší, v zásadě je však rozdíl v tom, že práce detektiva je Holmesovou obživou a vášní, zatímco otec Brown se na místě činu většinou ocitá jaksí omylem, aniž by byl povolán či žádán o radu.

Sherlock Holmes se stal díky svým neobyčejným schopnostem nesmírně populárním a vyhledávaným odborníkem. Mnoho jeho klientů ho žádá o radu, aniž by se obrátili na policii, protože jednak více věří jeho schopnostem, a jednak se vždy mohou spolehnout na Holmesovu diskrétnost. Holmes řeší mnoho různých případů a jeho klienti většinou

²⁷ The Secret of Father Brown, p. 550

lidé z vyšších společenských tříd. V povídce *The Adventure of Blanched Soldier*²⁸ se Sherlock Holmes zmiňuje o pátrání, kterým ho pověřil turecký sultán a jehož případ nesnese odklad, neboť každé prodlení by mohlo vyústit v mezinárodní problém. V povídce *His Last Bow*²⁹ si ho dokonce najímá britská vláda, aby úspěšným výsledkem pátrání zabránil obrovskému vládnímu skandálu. Podobný problém se objevuje i v povídce *The Adventure of Bruce-Partington Plans*, kde Sherlock Holmes řeší krádež technických návrhů ponorky.

Sherlock Holmes si samozřejmě za každé pátrání nechává zaplatit, a tak si jeho služby nemůže dovolit každý. Kromě sultánů a politiků se mezi Holmesovými klienty objevují například i profesori (*The Adventure of Lion's Mane*³⁰), aristokraté (*The Disappearance of Lady Frances Carfax*³¹, *The Adventure of the Illustrious Client*³²) nebo boháči (*The Adventure of the Creeping Man*³³, *The Musgrave Ritual*³⁴, *The Hound of the Baskervilles*³⁵). Nelze však říci, že by se Sherlock Holmes soustředil pouze na klientelu z vyšších společenských tříd, a díky nim se sám pomalu stával boháčem. Je typické, že pro Holmese peníze nehrají v životě žádnou roli; to, co na své práci miluje nejvíce, nejsou vydělané peníze, ale případ sám. Někdy si dokonce řekne o symbolickou částku či nežádá vůbec nic, hlavně v případech, kdy ho poprosí o radu někdo, jehož původ není urozený nebo ona osoba evidentně neoplývá bohatstvím. Vedle problémů dobře situovaných klientů řeší Holmes i případy obyčejných lidí, kteří se ocitli v nesnázích a se zoufalstvím u na něj hledají poslední naději. Například v povídce *The Stock-broker's Clerk*³⁶ řeší případ úředníčka, který byl podveden svým zaměstnavatelem, v již zmiňované povídce *The Adventure of the Blanched Soldier* zase pomáhá vojákovvi z búrské války najít jeho přítele, který zmizel. Ačkoliv sám Sherlock Holmes působí velmi elegantně a ve vyšší společnosti se cítí jako ryba ve vodě, v žádném případě není možno říci, že by snad obyčejnými lidmi pohrdal. Důkazem toho je i skutečnost, že Holmesovou pravou rukou jsou kromě věrného Watsona i členové pouliční klukovské bandy Baker Street Irregulars, vedené

²⁸ 1930, č. Voják bílý jako stěna, 1999

²⁹ 1930, č. Poslední poklona, 1999

³⁰ 1930, č. Lví hřívá, 1999

³¹ 1930, č. Nezvěstná šlechtična, 1999

³² 1930, č. Vznešený klient, 1999

³³ 1930, č. Šplhající muž, 1999

³⁴ 1930, č. Musgravský rituál, 2006

³⁵ 1930, č. Pes baskervilský, 1966

³⁶ 1930, č. Makléřův úředník, 1987

mladým Wigginsem. Jejich případy řeší se stejným nasazením a elánem jako ty ostatní, ačkoliv díky nim pravděpodobně nezbohatne.

I otec Brown se při řešení zločinů více než často setkává s lidmi z vyšších kruhů. Jeho klientelu (dá-li se to tak vůbec říci) tvoří lidé z různých společenských vrstev. Je však markantní, že ve většině případů jsou to spíše lidé ve vyšším postavení. Distancuje se od kriminologů, kteří předpokládají, že sklony ke zločinu mají spíše lidé chudí a sociálně slabí. Snad právě proto řeší detektiv zločiny, které spáchali lidé z vyšších či vysokých společenských vrstev a podává tak důkaz, že ani majetek a sláva, ani dobré společenské postavení či šlechtický titul nejsou zdaleka zárukou čistého charakteru. Otec Brown ve svém zánovním kněžském černém hávu často vypadá v takové společnosti nepatříčně, až podivně, čtenář se mnohdy diví, jak se vlastně mohl mezi takové lidi vůbec dostat. Vysvětlovat to se však autorovi zřejmě jeví jako zbytečná záležitost, neboť jen v několika případech odhalí, z jakého důvodu se otec Brown nachází na místě zločinu. V povídce *The Queer Feet*³⁷ se otec Brown dostane do pánského klubu aristokratů jen proto, že číšníka, který měl vznešenou společnost obsluhovat, ranila mrtvice a jeho zaměstnavatel poslal pro kněze. V další povídce *The Invisible Man*³⁸ najdeme otce Browna dokonce v Londýně, kam zrovna přijel navštívit svého přítele Flambeaua. K mnoha případům se často dostává právě díky tomuto polepšenému zločinci, který se po ukončení úspěšné dráhy zloděje stal soukromým detektivem a ve své nové profesi si vede docela dobře. Často jsou oběťmi či podezřelými přátelé, známí či známí přátel otce Browna. Do tohoto okruhu patří například i slavná a krásná herečka Aurora z povídky *The Man in the Passage*³⁹, která si nechává otce Browna zavolat ve chvílích, kdy má nějaké osobní problémy.

Druhý důvod, proč autor často svého detektiva zasazoval do prostředí vyšších kruhů, je kontrast mezi jeho malou, skromně oděnou postavičkou a všemi těmi aristokraty, elegány a šlechtici. Sám otec Brown však na jejich hřích a slabosti pohlíží s klidem sobě vlastním, je nesmírně laskavý, ačkoliv jeho osoba často vzbuzuje u ostatních ironické pobavení a shovívavý úsměv. Pro otce Browna jsou to lidé chybující, kteří porušují nějakým způsobem přikázání a spáchání hříchu je nejenom porušením božských a lidských zákonů, ale i jejich trestem za lakotu a pýchu (*The Song of the*

³⁷ 1910, č. Divný krok, 1974

³⁸ 1910, č. Neviditelný muž, 1985

³⁹ 1913, č. Postava v průchodu, 1992

*Flying Fish*⁴⁰), žárlivost (*The Strange Crime of John Boulnois*⁴¹), pomstu (*The Sign of the Broken Sword*⁴²) nebo jen obyčejná lidská touha po penězích a majetku (*The Head of Caesar*⁴³).

Ačkoliv otec Brown řeší případy stejně bravurně jako jeho kolega Sherlock Holmes, nikdy se nedočká věhlasu a slávy. Je nutno poznamenat, že pravděpodobně o nic takového stejně nestojí. Snad jen v povídce *The Green Man* (1935, č. Zelený muž) se inspektor pověřený vyšetřováním vraždy pochvalně zmíní o jeho neobvyklých schopnostech:

*„I don't take any stock in priests or parsons, but I take a lot of stock in Father Brown. I happened to have to do with him in a queer sort of society jewel case. He ought to have been a policeman instead of a parson.“*⁴⁴

V povídce *The Arrow of Heaven* (1923, č. Šíp z nebes, 1985) se otec Brown ocitne dokonce na americké půdě a s překvapením zjišťuje (stejně jako čtenář), že se tam k uším několika zasvěcených lidí dostaly zvěsti o jeho mimořádných schopnostech detektiva a nyní je vítán skupinkou novinářů.

*„When Father Brown first stepped off an Atlantic liner on to American soil, he discovered, as many another Englishman has done, that he was a much more important person than he had ever supposed. His short figure, his short-sighted and undistinguished countenance, his rather rusty-black clerical clothes, could pass through any crowd in his own country without being noticed as anything unusual, except perhaps unusually insignificant. But America has a genius for the encouragement of fame; and his appearance in one or two curious criminal problems, together with his long association with Flambeau, the ex-criminal and detective, had consolidated a reputation in America out of what was little more than a rumour in England“.*⁴⁵

Otec Brown je tím nenadálým zájmem o svou osobu šokován a překvapen, a protože je skromný, vše si zdůvodní tím, že Američané zkrátka rádi skutečnost vylepšují a všelijak kráslí. Skutečnost, že otec Brown je v Americe téměř hvězdou je možno sledovat i v jiných povídkách, například *The Resurrection of Father Brown* (1923, č.

⁴⁰ 1927, č. Zpěv létajících ryb, 1974

⁴¹ 1913, č. Zvláštní zločin Johna Boulnoise, 1985

⁴² 1911, č. U zlomené šavle, 1985

⁴³ 1913, č. Hlava Caesarova, 1985

⁴⁴ The Scandal of Father Brown, p. 636

⁴⁵ The Incredulity of Father Brown, p. 332

Zmrtvýchstání otce Browna), kde se ocitne v jižní Americe mezi potomky Indiánů, aby zde vyřešil vraždu zámožného krajana. Sám si ani na minutku nepřipouští, že by snad mohl být slavným. Schopnosti otce Browna jsou zkrátka v jeho rodné zemi nedoceny, přesto nelze říci, že by byl tak docela neznámý, přesto je však jeho údělem připlést se na místo činu, a poté co si ho vůbec někdo všimne, (což se někdy stane až za hodnou chvíli) vzbudit u přítomné společnosti pobavení a nepochopení. Respekt si vyvolá ve chvíli, kdy ukáže, co všechno se skrývá pod jeho velkým kloboukem a rozluští záhadu, na kterou byla krátká i policie. Jeho jméno se ale neobjevuje v novinách, vláda ho nikdy nepověří pátráním a za své služby by si nikdy nevzal ani penny.

Na druhé straně samo jméno Sherlocka Holmese vyvolává respekt a obdiv. Své postavení si vydobyl hlavně mnoha brilantně vyřešenými případy, které ho udělaly slavným. Lidé si najímají jeho služby a mnoho z nich je ochotno zaplatit cokoliv, jen aby se ujal právě jejich případu. Jeho jméno se ve spojitosti s bravurně vyřešenými případy objevuje často v novinách a jeho sláva a věhlas neustále rostou. Holmes je zkrátka dobře známá londýnská postava, na kterou se obrací lidé ze všech koutů Londýna a okolí, protože policie i slavný Scotland Yard se jim zdají být na rozřešení právě jejich případu krátkí.

Je možné, že jméno otce Browna by začalo být častěji skloňováno, kdyby snad působil jen na jednom místě jako Holmes. Ale protože řeší případy v různých koutech Anglie a protože je tak skromný, nenápadný a obyčejný, ví o jeho mimořádných schopnostech jen hrstka jeho přátel a známých, což ale otce Browna nechává naprosto chladným.

(3) Přátelé a spolupráce s policií

Watson a Flambeau

Přestože oba detektivové jsou skvělými pozorovateli a výsledky jejich pátrání jsou vždy stoprocentně úspěšné a jejich úsudky neomylné, i oni potřebují při své práci někoho, kdo by jim čas od času pomohl, poradil a zprostředkoval jim trochu jiný pohled na svět. Nebyl by to Sherlock Holmes, kdyby mu po boku při řešení všech zažehnutých případů nestál jeho věrný druh, přítel a propagátor jeho úspěchů dr. Watson. Ale i otec Brown čas od času potřebuje radu a uznání svého přítele Flambeaua. Flambeau a Watson své suverénní kolegy nezměrně obdivují a cení si jejich schopností, neboť ani jeden z nich zdaleka nevyniká takovým talentem pro vyšetřování jako oni. Zároveň jsou to ale postavy, které jsou čtenářům svým smýšlením a povahou mnohem bližší než podivínský a třeskutě inteligentní, nicméně chladný Sherlock Holmes, nebo tichý, nenápadný a tajnůstkářský otec Brown. Rovněž fyzický vzhled obou přátel či partnerů je v ostrém kontrastu s postavami jejich detektivů. Watson je naprosto obyčejný člověk, menšího vzrůstu, trochu při těle, což znamená, že vysoká a elegantní postava Sherlocka Holmese vždy spolehlivě upoutá mnohem více pozornosti než on.

Malého, zavalitého a zcela obyčejného otce Browna zase při pátrání příležitostně doprovází dvoumetrový a mrštný elegán s knírkem Flambeau. Představa této dvojice vyvolává úsměv nejen na tvářích čtenářů, ale u lidí, se kterými se při pátrání setkávají. Flambeau je původem z Francie a dlouho se živil jako lupič, ne však ledajaký. Specializoval se na krádeže vzácných šperků a díky neuvěřitelným schopnostem v tomto oboru se stal nejen postavou takřka legendární, ale i jedním z nejhledanějších zločinců jak v Anglii, tak po celé Evropě. Nazývat ho zločincem je až urážlivé, protože by při svých loupežích neublížil ani mouše, přesto však nenechá policii spát a jeho činy zaměstnávají policii v mnoha zemích. Kdo se nakonec podílel na jeho dopadení? Ano, otec Brown. Stalo se to v povídce *The Blue Cross* (1910, č. Modrý kříž, 1989), v níž se Flambeau pokouší ukrást otci Brownovi vzácnou relikvii kříže posázeného diamanty. Přestrojí se za kněze, a přestože vystupuje s patřičnou důstojností, a dokonce má dost odvahy pustit se s otcem Brownem do teologické debaty, je jím přesto odhalen, protože hovoří s despektem o lidském rozumu s pocitem, že takhle nějak by o této věci mohl smýšlet kněz.

„Ah, yes, these modern infields appeal to their reason; but who can look at those millions of worlds and not feel that there may be wonderful universes above us where reason is utterly unreasonable?

„'No,' said the other priest; reason is always reasonable, even in the last limbo, in the lost borderland of things. I know that people charge the Church with lowering reason, but it is just the other way. Alone on earth, the Church makes reason really supreme. Alone on earth, the Church affirms that God Himself is bound by reason.“⁴⁶

I přes svůj způsob obživy a neuvěřitelnou drzost je Flambeau otci Brownovi sympatický, což je pro něho typické. Nikdy nesoudí hříšníky a jako správný kněz je schopen odpuštění a porozumění. Flambeau samozřejmě otce Browna podceňuje, a potom co mu otec Brown mazaně sebere modrý kříž a nepozorovaně ho vymění za falzifikát, Flambeauovi, který se do té doby ovládal, aby se neprozradil, dojde trpělivost a vykřikne na otce Browna:

„I don't believe you. I don't believe a bumpkin like you could manage all that. I believe you've still got the stuff on you, and if you don't give it up-why, we're all alone, and I'll take it by force!“

Je nesmírně překvapen, když mu na jeho výhrůžku otec Brown s klidem odpoví:

„No, you won't take it by force. First, because I really haven't still got it. And, second, because we are not alone.“⁴⁷

Když otec Brown Flambeauovi prozradí, jakým způsobem ho dokázal přelstít, je Flambeau v šoku a nenápadný malý kněz v něm vzbudí zvědavost. Konečně se našel někdo, jehož mimořádné schopnosti byly podobné těm jeho, ne-li mnohem lepší. A ten někdo je kněz, kterého by si na ulici všiml jen málokdo.

Seznámení Sherlocka Holmese a dr. Watsona neprobíhalo v žádném případě za tak dramatických okolností. Poprvé se setkávají v románu **A Study in Scarlet**. Watson se vrací do Londýna z války v Afghánistánu, kde sloužil jako lékař, a hledá si nové bydlení. Potká starého přítele Stamforda, který mu navrhne řešení - najmout si menší byt s jakýmsi člověkem, kterého poznal v nemocniční laboratoři. Tím člověkem je samozřejmě Sherlock Holmes, který není zatím příliš známý, ale už na tom usilovně pracuje. Ani sám Stamford netuší, co vlastně v laboratořích zkoumá. Watson je záhadnou povahou svého spolubydlícího fascinován. Ani když si sepíše seznam

⁴⁶ The Innocence of Father Brown, p. 20

⁴⁷ The Innocence of Father Brown, p. 22

Holmesových schopností a snaží se z něho odvodit jeho skutečné povolání, což mu samozřejmě trvá docela dlouho, není i přes zcela zjevné náznaky schopen odhadnout Holmesovu pravou profesi. Brzy se z něho i Holmese stanou nerozluční přátelé a věnují se pátrání spolu. Watson je Holmesovým partnerem v dialogu, v němž je jeho role zcela zřejmá. Je protihráčem, vedle jehož „selského“ rozumu vynikne Holmesova inteligence mnohem více, než kdyby si povídal se stejně schopným profesionálem. V žádném případě se nedá říci, že by byl Watson přihlouplý. Vezmeme-li ale v úvahu, že je povoláním lékař (mimochodem stejně jako autor), čekali bychom od něho trochu víc důvtipu, než kolik ho během řešení ukazuje. Postavíme-li vedle sebe Watsona a Flambeaua, je nepopiratelné, že Flambeau má naopak pro práci detektiva velké nadání a touto cestou se také vydá, pravděpodobně ihned potom co si odpývá trest za pokus o krádež modrého kříže, kterou mu tak mistrně překazil otec Brown.

Otázkou zůstává, jak se vlastně otec Brown s Flambeauem spřátelil. Už v povídce, kde usvědčil Flambeaua z krádeže modrého kříže, jsou patrné jisté známky sympatií k tomuto geniálnímu zloději a naopak; není však známo, co se stalo s Flambeauem potom. Při odhalení Flambeauovi krádeže byla přítomna policie, nikde ale není jediné zmínky o tom, že by Flambeau strávil nějakou dobu ve vězení. Jisté je ale to, že již v prvním svazku povídek nazvaném **The Innocence of Father Brown** (povídka **The Blue Cross** jej zahajuje) řeší otec Brown několik případů společně s Flambeauem, jako například **The Wrong Shape**⁴⁸, **The Invisible Man** nebo **The Sins of Prince Saradine**⁴⁹. K doznání Flambeaua z jeho činů dochází ale až ve čtvrté svazku povídek **The Secret of Father Brown**, v povídce nazvané **The Secret of Flambeau** (1927, č. Flambeauovo tajemství). Flambeau se pod falešným jménem doznává Američanovi Chaceovi, který je hostem v jeho domě. Otec Brown je také přítomen a všichni tři si povídají. Během rozhovoru se dostanou k tématu zločinců, a tu náhle Flambeau řekne překvapenému a nic netušícímu Chaceovi:

„There is a criminal in this room. I am one. I am Flambeau, and the police of two hemispheres are still hunting for me. There is nothing mystical, or metaphorical, or vicarious about my confession. I stole for twenty years with these two hands; I fled from the police on these two feet. I hope you will admit that my activities were practical. I hope you will admit that my judges and pursuers really had to deal with crime. Do you think I do not know all about their way of apprehending it? Have I not heard the

⁴⁸ 1910, č. Špatný tvar, 1974

⁴⁹ 1910, č. Hříchy prince Saradina, 1966

*sermons of the righteous and seen the cold stare of the respectable; have I not been lectured in the lofty and distant style, asked how it was possible for anyone to fall so low, told that no decent person could ever have dreamed of such depravity? Do you think all that ever did anything but make me laugh? Only my friend told me that he knew exactly why I stole; and I have never stolen since.*⁵⁰

Tím přítelem samozřejmě byl otec Brown, kterému Flambeau vděčí zato, že mu otevřel oči a svedl ho za scestí zločinu, a nakonec z něj udělal člověka, který sám odhaluje zločiny druhých. Toto doznání je doprovázeno vzdáleným smíchem Flambeauových dětí, které jsou výsledkem jeho nového a lepšího života, o který se zasloužil otec Brown.

Otec Brown a jeho moudrost jsou napravenému lupiči inspirací a z Flambeaua se zanedlouho stává soukromý detektiv. Přestože Flambeau v dobách své pochybné slávy zřejmě oplýval inteligencí, drzostí a nevšedním talentem pro krádeže, na otce Browna je krátký. Často od něho potřebuje trochu „popostrčit“ a ukázat, jakou cestou by se měl nadále ubírat. Stejně jako Watson, i on je spíše kontrastní, na efekt vymyšlenou postavou, vedle níž vyniká nejen moudrost a skromnost otce Browna, ale hlavně jeho schopnost odpuštění a lásky ke každému člověku, dokonce i bývalému zločinci. Přesto ale Flambeau není vypravěčem, jakým je Watson v povídkách Sherlocka Holmese, neboť se po boku otce Browna objevuje jen v několika povídkách, kdežto Watson stojí po boku Sherlocka Holmese při každém vyšetřování.

Z toho, co bylo řečeno, je zřejmé, že vztah Watsonův vztah k Holmesovi je směsicí obdivu, úcty a upřímného přátelství. Jakmile se Holmes přesvědčí, že Watsonovi může plně důvěřovat, zasvěťí ho do každého případu, který vyšetřuje. Také on má nepochybně Watsona rád, přestože si někdy dělá legraci z jeho chabých detektivních schopností a rád se před ním předvádí, protože ví, že Watson bude vždy jeho dedukce stimulovat jednoduchými otázkami, obdivovat jeho úsudek a kvitovat každou jeho myšlenku s úžasem, jako například v povídce *The Adventure of the Cardboard Bow* (1930, č. Lepenková krabice, 1999). Holmes sleduje Watsona, který si čte noviny a poté o něčem přemýšlí. Vydává se po stopách Watsonových myšlenek, které je schopen uhádnout podle jeho pohybů a výrazu tváře a směru jeho pohledů. Když nakonec oba dospějí ke stejné myšlence – Watson v duchu, Holmes nahlas – Watson je šokován a Holmes si vzniklou situaci užívá.

⁵⁰ The Secret of Father Brown, p. 587, 588

„'What is this, Holmes? This is beyond anything which I could have imagined.'

He laughed heartily at my perplexity.

'You remember taht some little time ago when I read you the passage in one of Poe's sketches in which a close reasoner follows the unspoken thoughts of his companion, you were inclined to treat the matter as a mere tour-de-force of the author. On my remarking that I was constantly in the habit of doing the same thing you expressed incredulity.

'Oh, no!'

*'Perhaps not with your tongue, my dear Watson, but certainly with your eye-brows. So when I saw you throw down your paper and enter upon a train of thought, I was very happy to have the opportunity of reading it off, and eventually of breaking into it, as a proof that I had been in rapport with you.'*⁵¹

Často se zdá, že Watson reaguje záměrně překvapeně a obdivně, jen aby svému příteli udělal radost, neboť ví, že na chválu si potrpí.

Přestože je jisté a nepopíratelné, že Holmes má Watsona rád, jen v jediné povídce k němu projeví skutečně vřelý cit, a to v ***The Adventure of the Three Garridebs*** (1930, č. Tři Garridebové, 1999). Když je Watson postřelem protivníkem, Holmes reaguje spontánně a citlivě – zkrátka nezvykle lidsky. Watson je velmi příjemně překvapen a zaskočen. Je to poprvé, kdy si uvědomí, že Holmes ho má skutečně rád.

„'You´re not hurt, Watson? For God´s sake, say that you are not hurt!'

It was worth a wound - -it was worth many wounds - to know the depth of loyalty and love which lay behind that cold mask. The clear, hard eyes were dimmed for a moment, and the firm lips were shaking. For the one and only time I caught a glimpse of a great heart as well as of a great brain. All my years of humble but single-minded service culminated in that moment of revelation.“⁵²

I otec Brown má Flambeaua rád, což ovšem není nic překvapujícího, jelikož otec Brown má rád všechny lidi, ať už jsou dobří nebo špatní, chudí či bohatí, hloupí nebo chytrí. Pro něj jako pro kněze jsou si všichni rovni a ve své slabosti schopni spáchat hřích. Důkazem jeho lásky k lidem – hříšníkům je sám jeho vztah ke Flambeauovi. Přestože Flambeauova kariéra se zpočátku nesla ve znamení krádeží a podvodů všeho druhu, otec Brown je schopen odpustit mu, zapomenout a mít rád.

⁵¹ His Last Bow, p. 888, 889

⁵² The Case Book of Sherlock Holmes, p. 1053

Vztah mezi otcem Brownem a Flambeaum se pohybuje v rovině učitel – žák. Flambeauovým schopostem chybí onen lidský přístup, který jeho přítel získal nejen svému pokročilejšímu věku, ale zejména povoláním, kde je v každodenním styku s lidmi různého postavení a charakteru a neochvějnou vírou v Boha. Moudrost jeho přítele mu imponuje a často ho volá na pomoc v případech, kdy si už neví s vyšetřováním rady, anebo ho zkrátka vyšetřují společně hned od začátku, jako je tomu například v povídce ***The Invisible Man***, ve které otec Brown přijede navštívit soukromého detektiva Flambeaua do Londýna a pomáhá mu s vyšetřováním vraždy bohatého a namyšleného trpaslíka, v níž mimo jiné hraje hlavní roli žárlivost a závist. V jiné povídce nazvané ***The Sign of the Broken Sword*** se vydávají po stopách starého příběhu a společně odhalí pravdu o smrti slavného generála Murrayho, jež byl podle pověsti zabit nepříteli v boji. Skutečnou příčinu jeho smrti ovšem zjistí jen otec Brown a snaží se Flambeaua mnoha různými otázkami a poznámkami nasměrovat k pravdě, která ho šokuje. Generál totiž nebyl zabit rukou nepřítele, ale přítele – svého spolubojovníka generála St. Clarea. Flambeau sice čas od času potřebuje rady svého přítele, ale přesto si i v Londýně vybudoval pověst schopného detektiva, kterému je svěřováno mnoho různých případů.

Watson bohužel nemá ani ty nejmenší detektivní schopnosti. Doprovází sice Holmese při každém pátrání, bedlivě poslouchá jeho slova, dokumentuje všechny jeho případy, ale přesto se toho během všech těch let po boku Holmese pramálo naučil. Několikrát ho Holmes z důvodu zaneprázdněnosti pověřil pátráním, a pokaždé to dopadlo špatně a Watson se vrátil s nepořízenou. V povídce ***The Disappearance of Lady Frances Carfax*** (1930, č. Nezvěstná šlechtična, 1999) se Watson vydá po stopách urozené a bohaté dámy, která se záhadně ztratila z hotelu v Lausanne. Holmes má příliš mnoho práce s jiným případem, a tak se na cestu vydává Watson, třebaže z toho není dvakrát nadšen. Sotvaže na místě, kde došlo ke zmizení, dá dohromady několik informací, zkazí vše tím, když obviní prvního podezřelého a prozradí tím pádem svou totožnost a málem přijde k úrazu. Pravděpodobně nebezpečí mu pomůže zažehnat samozřejmě Holmes, který již dořešil předešlý případ a rozjel se do Lausanne za svým druhem, pravděpodobně proto, že jeho schopnostem příliš nedůvěřuje. Výsledky Watsonova pátrání pak komentuje následovně:

„Well, Watson, a very pretty hash you have made of it! I rather think you had better come back with me to London by the night express. And a singularly consistent

investigation you have made, my dear Watson. I cannot at the moment recall any possible blunder which you have omitted. The total effect of your proceeding has been to give the alarm everywhere and yet to discover nothing.“⁵³

Neméně slavně dopadne Watsonovo pátrání i v povídce ***The Adventure of the Retired Colourman***⁵⁴ kde Watson opět uvízne na mrtvém bodě a jeho přítel Holmes musí přijet a pomoci mu případ dořešit.

Watson i Flambeau jsou sice postavy vytvořené hlavně proto, aby vedle jejich obyčejnosti vynikl chladný intelekt Sherlocka Holmese a téměř nadpřirozená pozorovací schopnost moudrého otce Browna, nabízejí však čtenáři lidský a smysluplný pohled na skutečnost. Vždyť ani jeden z nás by nebyl schopen při vyšetřování postupovat o mnoho lépe než Watson či Flambeau. Díky nim se ke konci každého úspěšně vyřešeného případu dozvídáme, jakými cestami se oba detektivové ve svém pátrání ubírali, neboť hlavně jim se detektivové svěřují.

Spolupráce s policií

Po zločincích, kteří spáchali nejrůznější zločiny většinou Sherlock Holmes ani otec Brown nepátrají sami. Kromě Watsona nebo Flambeaua je tu ještě policie, která se v několika případech do pátrání zapojuje rovněž. Vezmeme-li v úvahu, že se většinou jedná o vraždy či loupeže ve spojitosti s politiky, boháči nebo aristokraty, je jasné, že se policie na případu podílí, ať už si služby Sherlocka Holmese najal kdokoli a ať už se všudypřítomný otec Brown objevil kdekoli. Oba detektivy pojí jedna skutečnost – jsou schopni vyšetřit jakýkoliv zločin rychleji a lépe než policie. To je dáno jediným faktem – oba používají při pátrání naprosto jiné metody než policie, která se omezuje na očividná fakta a běžné postupy, což u velkého množství zločinů zkrátka a dobře nestačí. Policejním detektivům chybí schopnost dedukce, pozorovací talent, odborné vzdělání a nezměrné nadšení pro práci, která je tolik vlastní Sherlocku Holmesovi, stejně jako hluboká životní moudrost, porozumění a znalost lidských charakterů jsou hlavním zdrojem úspěchů otce Browna. To je jen několik z mnoha důvodů, proč policie nikdy není schopna uspět, ocitne-li se v situaci, kdy musí chtět nechtě poměřit své schopnosti a síly s těmito dvěma detektivy. Ale ještě jednu věc mají otec Brown a Sherlock Holmes

⁵³ His Last Bow, p. 946

⁵⁴ 1930, č. Barvíř na penzi, 1999

společnou – během vyšetřování si drží policii od těla a jsou k jejím metodám schovívaví, třebaže její schopnosti nikterak nehaní.

I chápavý otec Brown si o policii myslí své, je k ní často ironicky schovívavý. V povídkách *The Salad of Colonel Cray*⁵⁵ či *The Strange Crime of John Boulnois*⁵⁶ dokonce případ vyřeší mnohem dříve, než se policie dostaví na místo činu. Nikterak tuto skutečnost nekomentuje, nečeká na pochvalu a odchází. V povídce *The Arrow of Heaven* dokonce nechává pachatele vraždy odejít, aniž by dbal na to, co této skutečnosti řekne policie nebo kdokoliv ze zúčastněných. V několika případech řeší případ po boku policejních inspektorů a detektivů. Policejní detektiv Bagshaw z povídky *The Mirror of the Magistrate* (1927, č. Zrádné zrcadlo, 1985) je typickým příkladem vyšetřovatele, který se drží faktů tak úporně, že není schopen proniknout za jejich hranici. V této povídce jde o vraždu básníka a umělce Orsica Orma, který byl zabit ve své vlastní zahradě. Na místě činu se ocitne jak Bagshaw, tak otec Brown, přičemž oba šli náhodou kolem a zaslechli výstřel. Bagshaw bere v úvahu jen to, co je očividné a viditelné, proto často vůbec nechápe, jak mohl otec Brown přijít na tu či onu myšlenku, a nakonec celý případ s přehledem vyřešit, aniž by potřeboval jeho pomoc. Svou natvrdlostí a lpěním pouze na tom, co je zřejmé a patrné, otce Browna, jinak klidného a nezúčastněného, poněkud rozčiluje. Okamžitě poté, co se kněz na vyšetřovatele rozčílí, dodává směrem k němu omluvně:

*„I beg your pardon; but it seems odd that none of them understand these things. And then there was another thing. Don't you know that everything has, for an artist, one aspect or angle that is exactly right? A tree, a cow, and a cloud, in a certain relation only, mean something; as three letters, in one order only, mean a word.“*⁵⁷

Ano, inspektor nasbíral kolem vraždy umělce mnoho faktů, které by ale stejně nikdy nevedly k rozřešení, protože sám zapomněl popřemýšlet nad duší umělce, která by mu možná pomohla mnohé objasnit.

V povídce *The Song of the Flying Fish* se otec Brown seznamuje s inspektorem Pinnerem, který vyšetřuje krádež jakési velmi nákladné hračky rozmařilého a chlubitivého milionáře. Inspektor dorazí, rychle a rázně ohledá místo činu a výsledek je opět stejný – nepříjde na nic a případu se musí chopit otec Brown, který do té doby vypadal, že vlastně vůbec nic nevyšetřuje.

⁵⁵ 1913, č. Salát plukovníka Craye, 1985

⁵⁶ 1913, č. Zvláštní zločin Johna Boulnoise, 1985

⁵⁷ The Secret of Father Brown, p. 478

Co si Sherlock Holmes myslí o detektivech, kteří byli před ním, je z předešlých stránek jasné. Podobný vztah chová i k policii, a ačkoliv jejich praktiky a výsledky nekritizuje tak ostře jako předtím detektivy Dupina nebo Lecoqua, je z jeho chování celkem zřejmé, jak se věci mají. Policie je v povídkách Sherlocka Holmese zastoupena Scotland Yardem a vztahy mezi policií a Holmesem se pohybují jaksi „na hraně“; v praxi to znamená, že Holmes si o vyšetřovateli z Scotland Yardu myslí, že na něj nemají, což si oni bohužel uvědomují také. Holmesova suverenita zraňuje jejich ješitnost a podřívá jejich autoritu. Stejně jako policejní detektivové z povídek otce Browna jsou i ti ze Scotland Yardu neschopni vnímat případ se všemi detaily a zaměřují se jen na to, co je zřejmé, aniž by brali v úvahu různé spojitosti a nad případem logicky přemýšleli. Holmese respektují, neboť výsledky jeho usilovné práce jsou nepopíratelné, zároveň jim však leží v žaludku způsob jeho práce, protože jako soukromý detektiv se soustředí vždy na jeden případ a dovolí si mnohem víc, než by si mohla kdy dovolit policie. Poté, co v povídce *The Adventure of the Retired Colourman* přenechá blahosklonně výsledky pátrání Scotland Yardu (což činí poměrně často), ozve se inspektor MacKinnon, který byl případem kruté vraždy mladé ženy starého barvíře Amberleyho pověřen:

*„But we get there all the same, Mr. Holmes. Don't imagine that we had not formed our own views of this case, and that we would not have laid our hands on our man. You will excuse us for feeling sore when you jump in with methods which we cannot use, and so rob us of the credit.“*⁵⁸

Přestože inspektor tvrdí, že by dříve či později zajistili toho pravého pachatele, ptá se Sherlocka na tolik informací, které vedly k zadržení vraha, že se Holmes ani nepodiví, když za pár dní vyjde ve čtrnáctideníku North Surrey Observer tento článek:

*„The remarkable acumen by which Inspector MacKinnon deduced from the smell, that of gas, for example, might be concealed; the bold deduction that the strong-room might also be the death-chamber, and the subsequent inquiry which led to the discovery of the bodies in a disused well, cleverly concealed by a dog-kennel, should live in the history of crime as a standing example of the intelligence of our professional detectives.“*⁵⁹

⁵⁸ The Case Book of Sherlock Holmes, p. 1121

⁵⁹ The Case Book of Sherlock Holmes, p. 1122

Sherlock Holmes nereaguje ani překvapeně, ani podrážděně, ačkoliv by na to měl právo, vždyť případ vyřešil on sám a nikdo jiný. Místo toho jen prohodí s úsměvem směrem k Watsonovi:

*„Well, well, MacKinnon is a good fellow. You can file it in our archives, Watson. Some day the true story may be told.“*⁶⁰

Pro Sherlocka Holmese případ končí ve chvíli, kdy jej vyřeší. Přítomnost policie je nutná, neboť není na Holmesovi, aby trestal viníka. Předává ho tedy policii, často i se svými zásluhami.

Sherlockův věrný druh Watson popisuje v povídce ***The Adventure of the Devil's Foot*** (1930, č. Ďáblovo kopyto, 1999) Holmesův vztah k policii s naivitou, která je mu vlastní.

*„In recording from time to time some of the curious experiences and interesting recollections which I associate with my long and intimate friendship with Mr. Sherlock Holmes, I have continually been faced by difficulties caused by his own aversion to publicity. To his sombre and cynical spirit all popular applause was always abhorrent, and nothing amused him more at the end of a successful case than to hand over the actual exposure to some orthodox official, and to listen with a mocking smile to the general chorus of misplaced congratulation.“*⁶¹

Po přečtení tohoto úryvku je nutno uvědomit si jeden fakt – Watson Holmese velice obdivuje a jeho pohled na něho je natolik subjektivní a zkreslený, že přehlédl fakt, jak moc si Sherlock Holmes svou popularitu vychutnává a jak mu lichotí každá kladná zmínka o jeho schopnostech, aniž by to dal otevřeně najevo. Výsledky svého pátrání skutečně občas přenechá policii, činí tak ale naprosto zjištěně, neboť ví, že existuje tolik slavných případů, které se dostaly do podvědomí lidí i do novin, že má o slávu postaráno. Nejdůležitější případy, kterými ho již několikrát pověřili vysocí vládní činitelé či sama vláda nejen v Anglii (např. ***The Adventure of the Bruce-Partington Plans, His Last Bow***⁶², ***The Naval Treaty***⁶³), řeší sám a rozhodně výsledky neodevzdává Scotland Yardu. Není tedy důvod proč s falešnou skromností nepřenechat ty méně závažné policii.

⁶⁰ The Case Book of Sherlock Holmes, p. 1122

⁶¹ His Last Bow, p. 954

⁶² 1930, č. Poslední poklona, 1999

⁶³ 1930, č. Námořní smlouva, 2006

Zvláštním případem je jakýsi druh partnerství či spolupráce s inspektorem Lestradem ze Scotland Yardu. Nebýt trochy jízlivosti a ironie z obou stran, dal by se tento vztah dokonce nazvat i přátelstvím. Po Holmesově údajné smrti, jež se odehrála v povídce **The Final Problem** se po třech letech v anonymitě Holmes vrací znovu do Londýna, aby zastavil běsnění doktora Sebastiana Morana, jednoho z největších zločinců Evropy a bývalé pravé ruky Holmesova nepřítele a málem i vraha Moriartyho. Po tak dlouhé době se v povídce nazvané **The Empty House** (1930, č. Prázdný dům, 1987) znovu setkává jak s Watsonem, který uvěřil tomu, že Holmes zemřel v souboji s Moriartym a zřítíl se rokle, tak i s Lestradem, který je dopadením Morana pověřen. Holmes překvapeného Lestrada uvítá slovy:

„I think you want a little unofficial help. Three undetected murders in one year won't do, Lestrade. But you handled the Molesey Mystery with less than your usual – that's to say, you handled it fairly well.“⁶⁴

Zvláštní vztah mezi Holmesem a Lestradem můžeme sledovat i v povídce **The Adventure of the Six Napoleons** (1930, č. Šest Napoleonů, 1987), kde ho Watson popisuje následovně:

„It was no very unusual thing for Mr. Lestrade, of Scotland Yard, to look in upon ou of an evening, and his visits were welcome to Sherlock Holmes, for they enabled him to keep in touch with all that was going on az the police headquarters. In return for the news which Lestrade would bring, Holmes was always ready to listen with attention to the details of any case upon which the detectives was engaged, and was able occasionally, without any active interference, to give some hint or suggestion drawn from his own vast knowledge and experience.“⁶⁵

Holmes pro Lestarda představuje detektiva, jehož schopností zdaleka nedosahuje, ale rád by se mu přiblížil. Holmes je pro něj učitelem a profesionálem, u kterého se rád poučí a jehož rady si váží. V této povídce dokonce Holmes s Lestradem změří své síly při pátrání po vandalovi, který záměrně rozbíjí Napoleonovy bysty, což by nebylo tak závažné, kdyby při jedné takové akci nebyl zabit neznámý člověk. Oba detektivové postupují podle své vlastní metody. Skutečného viníka a jeho motivy pochopitelně vypátrá Holmes a Lestrade je nucen jeho vítězství uznat. A když Holmes z jedné bysty vytáhne slavnou černou perlu, která byla zcizena a o kterou v celém případě šlo

⁶⁴ The Return of Sherlock Holmes, p. 492

⁶⁵ The Return of Sherlock Holmes, p. 582, 583

především, Lestrade se dokonce spontánně připojí k Watsonovu uznanému potlesku. Holmes je dojat ještě více v okamžiku, kdy mu při loučení Lestrade stiskne ruku a řekne:

*„I’ve seen you handle a good many cases, Mr.Holmes, but I don’t know that I ever knew a more workmanlike one than that. We’re not jealous of you at Scotland Yard. No, sir, we are very proud of you, and if you come down tomorrow, there’s not a man, from the oldest inspector to the youngest constable, who wouldn’t be glad to shake you by the hand.“*⁶⁶

Otázkou zůstává, je-li pravda to, co Lestrade řekl o žárlivosti. Určitě se najde kromě MacKinnona více inspektorů, kteří žárlí na Holmesovi úspěchy a prestiž. Vždyť ve většině případů se zoufalí lidé obrací rovnou na Holmese, protože nevěří ve schopnosti policie a dozvěděli se o jeho mimořádných schopnostech. Zdá se, jakoby mezi Scotland Yardem a Holmesem existoval jistý vztah založený na vzájemné potřebnosti. Policie čas od času potřebuje Holmesovu pomoc a radu a Holmes se zase rád dozví něco málo o jiných kriminálních případech, které zrovna Scotland Yard řeší a které často mívají spojitost s případy, které zrovna řeší on. Zároveň je nutné někomu odevzdat pachatele, protože soudit a trestat není v Holmesově kompetenci, a už vůbec ne v jeho zájmu. Ani tato situace, která se pohybuje na hraně, mu nezabrání udělat si občas z policie legraci a dát jim najevo, kdo je tím pravým detektivem.

V případě otce Browna i Sherlocka Holmese funguje policie jako instituce, která dává vyniknout pronikavému intelektu obou těchto detektivů. Jejich metody se sice diametrálně liší, ale metody policie jsou v obou případech totožné. Inspektoři a vyšetřovatelé postrádají vlastnosti, které jsou pro otce Browna i Sherlocka Holmese tak specifické, a v důsledku toho z pátrání vždy vyjdou jako poražení. Rozdíl je i v tom, jaký vztah mají oba detektivové k policii. Otec Brown nikdy neřekne kritiku nahlas, ale je očividné, že policií trochu pohrdá, neboť není schopna vidět věci v celé jejich důležitosti a nikdy nejde pod povrch jevů. Otec Brown o respekt policie nestojí, většinou odchází ještě dříve než policie vůbec dorazí na místo činu. Zato Sherlock Holmes si svou slávu užívá plnými doušky. Ví, že je lepší než Scotland Yard, a nebojí se dát to najevo. Občas se vytahuje, občas je ironický. Se Scotland Yardem někdy spolupracuje, dokonce mu v několika případech přenechá výsledky svého pátrání, nicméně dělá to s lehkým srdcem, protože ví, že jeho sláva tím neutrpí.

⁶⁶ The Return of Sherlock Holmes, p. 595

(4) Druhy zločinů a detektivní metody Sherlocka Holmesa a otce Browna prezentované dvěma povídkami

Druhy zločinů

Oba detektivové se setkávají se zločiny různého druhu i vážnosti. Není velký rozdíl mezi zločiny, které řeší Sherlock Holme či otec Brown. Vražda zůstane vraždou a krádež krádeží, ať už jí řeší chápavý kněz či striktní soukromý detektiv. Hlavní rozdíl nacházíme ve způsobu pátrání a metodách, které oba používají. Bylo by nicméně krátkozraké uzavřít tuto kapitolu tvrzením, že oba detektivé řeší buď vraždy nebo krádeže, neboť i v provedení zločinů je velký rozdíl. Kromě toho oba často pátrají po zločinech, které jsou bizarní a de fakto ani pravými zločiny nejsou. Často také díky svým schopnostem zločinu zabrání nebo uvedou na pravou míru vraždu, která již byla uzavřena a promlčena.

Mezi zločiny, jejichž provedení otec Brown důmyslně zabránil, patří již první a několikrát zmiňovaná povídka *The Blue Cross*, ve které kněz překazí věhlasnému zločinci Flambeauovi krádež vzácného diamantu a započne tím jejich dlouholeté přátelství. To samé dokáže i povídce nazvané *The Queer Feet*. V noblesním salónu je během večeře pro několik významných mužů zcizena velká spousta stříbrného nádobí. Nikdo nechápe, jak je to možné, vždyť tu kromě patnácti číšníků, několika hostů a jednoho kněze, který byl povolán k jistému pikolíkovi, kterému se udělalo zle, není nikdo jiný přítomen. Nikdo netuší, že otec Brown byl celou dobu zalezlý v šatně a naslouchal podivně znějícím krokům nad o patro výš. Když si jde jeden z číšníků do šatny pro svrchník, otec Brown jej zadrží a z kapes mu vyndá hledané stříbro.

Mezi případy spíše bizarní patří i *The Head of Caesar* (1913, č. Hlava Caesarova, 1992). Mladou dívku trápí svědomí, neboť svému bratrovi, vášnivému numizmatikovi, vzala jednu z mincí, které si chránil jako oko v hlavě jen aby jí mohla darovat chlapci, do kterého byla zamilovaná. Od té chvíle jí začne pronásledovat a vydírat podivný člověk, ze kterého má neuvěřitelnou hrůzu. Dívka nakonec podlehne svému strachu a neznámému muži odevzdá všechny své ušetřené peníze i cenné papíry. Cítí se vinna vůči bratrovi i milovanému chlapci, neboť ho ohrozila tím, že m ukradenou minci darovala. Po pozorném poslouchání dívčina vyprávění přijde otec Brown s Flambeauem, který mu při pátrání pomáhá, na to, že neznámý vousatý muž, který

dívku tak vydírá, není nikdo jiný než její bratr Artur, který sbírá pravé peníze mnohem vášnivěji než ty staré a ve své touze po nich neváhá vydírat a strašit vlastní sestru. Viník se odsoudí sám – vypije jed a sám sebe odsoudí smrti, protože i jeho trápilo svědomí.

I Sherlock Holmes během své kariéry zabránil mnohým zločinům, například v povídce *The Disappearance of Lady Frances Carfax* pátrá po nezvěstné a bohaté šlechtice, aby jí v poslední chvíli zachránil před jistou smrtí, jež jí hrozila od dvojice kriminálních živlů, kteří tímto chtěli získat její bohatství. Podobnou zápletku má také již zmiňovaná povídka *The Adventure of the Blanched Soldier*. Nešťastný James Dodd, bývalý voják z války v Jižní Africe, marně pátrá po svém nejlepším příteli Godfreyovi, který byl zraněn v boji, dopraven do nemocnice, odkud se již příteli Jamesovi nezval. Ten se ho vydá hledat do domu jeho rodičů, setká se však s nerudným Godfreyovým otcem, který mu evidentně lže o tom, kde právě jeho syn pobývá. V noci náhle uvidí Godfreyovu tvář, bílou jako stěna, která však velmi rychle zmizí neznámo kde. James si je jistý, že otec z nějakého důvodu vězní svého syna v domě či někde okolo, nechápe však proč, proto se vydává za Sherlockem Holmesem a žádá od něj pomoc při řešení tohoto případu. Holmes pečlivě zváží všechny detaily, které mu byly řečeny a s Watsonem, Jamesem a ještě jedním neznámým mužem se vydá do domu Godfreyových rodičů vyzbrojen jen kusem papíru, na němž je načrtnuto jediné slovo, které ale zůstává čtenáři utajeno až do konce povídky. Poté co Godfreyovu otci ukáže zmiňovaný papír, je starý muž nucen jít s pravdou ven. Zavede příchozí do malého zahradního domku, kde se James skutečně setká se svým přítelem Godfreyem z války, ten ho ale odmítne obejmout a začne všem přítomným vyprávět celou zvláštní příhodu od začátku. Během boje nedaleko Pretorie byl spolu se dvěma dalšími vojáky zajat Búry. Jediný Godfrey byl schopen uprchnout, ale byl raněn. Ztratil vědomí a jeho kůň ho zavezl až k jakémusi neznámému domu. Znavený a zraněný vešel dovnitř a brzy usnul na jednu z mnoha lůžek. Když se za nějakou dobu probudil, spatřil kolem sebe několik lidí, z nichž každý byl nějakým způsobem znetvořen. Jediný normálně vypadající člověk byl holandský lékař, který Godfreyovi sdělil, že se ocitl na místě mnohem nebezpečnějším než bitevní pole - nemocnici pro malomocné. Godfrey byl za několik dní převezen do Anglie a vzat do domácí karantény, jelikož každý považoval za pravděpodobné, že se malomocenstvím nakazil. I jeho vzhled tomu napovídal, byl velmi hubený, bledý a jeho kůže se již začala pomalu loupat. Otec se snažil syna i ostatní ochránit a proto nikomu neřekl o synově zdravotním stavu, dokonce ani

Jamesovi ne. Jaké je ale překvapení, když se z dosud neznámého staršího muže, který přijel s Holmesem, vyklube doktor, specializující se na tropické nemoce a po důkladném prohlédnutí Godfreye sdělí všem, že tento mladý muž netrpí malomocenstvím, ale pseudomalomocenstvím – tedy šupinatým rozrušením tkáně. Povídka tedy skončí dobře – jako všechny ostatní. Holmes vše vypátrá, ale s tím rozdílem, že nedopadne vraha ani zločince, zachrání však jeden lidský život a přátelství.

V příběhu nazvaném *The Adventure of the Sussex Vampire* (1930, č. Upír ze Sussexu, 1999) odhalí Sherlock Holmes pozadí zvláštního případu, ve kterém hraje hlaní roli nesmírná žárlivost a láska. Zoufalý Robert Ferguson žádá Holmese o radu a pomoc. Znovu se oženil, protože jeho první žena zemřela a on zůstal sám se synem Jackem, ale v poslední době ho děsí chování jeho ženy, která pochází z Peru. Vše bylo v naprostém pořádku, ale během několika posledních měsíců ji několikrát přistihl ve chvíli, kdy se obořila na svého nevlastního syna a dokonce ho i praštila, což jí dříve bylo cizí. Ještě více ho však udivuje chování k jejímu vlastnímu milovanému synovi. Již dvakrát jí nachytal s ústy přitisknutými ke krku dítěte, na kterém byla krvácející ranka. Není pochyb – matka saje synovi krev. Holmes však na upíry nevěří, řídí se jen vlastním rozumem a po detailním ohledání místa činu dojde k děsivému závěru. Starší syn Jack se snažil svého nevlastního bratříčka otrávit jedovatým šípem, který si jeho otec přivezl z Peru, kde potkal svou druhou ženu. Nevlastní matka ho přistihla a nezbylo jí nic jiného než se snažit jed z rány na krku milovaného syna vysát. Důvod byl prostý – Jack žárlil na otce a jeho novou rodinu, a tak se rozhodl aspoň její část zničit. A Holmes může být spokojený – opět se mu potvrdilo to, čemu celý život věřil – žádné věci mezi nebem a zemí neexistují a vše, co jako záhada vypadá, se díky logickému a vědeckému prověření změní v čin, na němž se od začátku až do konce podílel člověk.

Případů, které se těmto podobají, je samozřejmě ještě několik, přesto ale převažují povídky, ve kterých oba detektivové řeší něčí vraždu či krádež čehokoliv – velkého množství peněz (*The Head of Caesar, The Red-headed League*), cizího majetku (*The Disappearance of Lady Frances Carfax, The Adventure of the Devil's Foot*), stříbra či šperků (*The Queer Feet, The Song of the Flying Fish, The Adventure of the Blue Carbuncle*) nebo velmi důležitých dokumentů (*The Adventure of the Bruce-Partington Plans*). Tyto případy jsou ale spíše lehčího rázu, neboť jsou to jen krádeže, třebaže zcizené předměty mají nesmírně vysokou cenu. Ale kvůli výše zmíněným věcem je ve většině povídek někdo zabit. U otce Browna a jeho autora je evidentní

snaha ukázat kam až vede lidská chamtivost, lakota a pýcha – tedy základní lidské hříchy, které začínají myšlenkou a končí jejím zhmotněním – krádeží a někdy dokonce i vraždou.

U Sherlocka Holmese nejde o odhalování lidských hříchů a motivů, které vedly k jejich realizaci, nýbrž o demonstraci jeho neskutečného nadání vyřešit každý případ pomocí nesmírně detailního pozorování a následného vyvození všech faktů.

Povídky z pera Arthura Conana Doylea a Gilberta Keitha Chestertona jsou řazeny do několika svazků, nabízí se tedy otázka, mají-li jednotlivé svazky nějaký společný rys. Otec Brown ožívá v pěti souborech povídek, konkrétně **The Innocence of Father Brown** (1911, č. Nevinnost otce Browna), **The Wisdom of Father Brown** (1914, č. Moudrost otce Browna), **The Incredulity of Father Brown** (1924, č. Nedůvěřivost otce Browna), **The Secret of Father Brown** (1927, č. Tajemství otce Browna) a **The Scandal of Father Brown** (1935, č. Skandál otce Browna). První tři svazky jsou pojmenovány podle jedné z charakterových vlastností otce Browna. Přesto se nedá říci, že by snad zločiny z konkrétního svazku měly něco společného – samozřejmě kromě detektiva. První svazek se nese ve znamení polapení, polepšení a spolupráce s Flambeauem, který se buď v roli troufalého zloděje či napraveného detektiva objevuje v každé povídce a sekunduje otci Brownovi.

Kromě čtyř románů se Sherlockem Holmesem v hlavní roli existuje pět svazků povídek nazvaných **Adventures of Sherlock Holmes** (1930, č. Dobrodružství Sherlocka Holmese, 1999), **Memoirs of Sherlock Holmes** (1930, č. Vzpomínky na Sherlocka Holmese, 2006), **The Return of Sherlock Holmes** (1930, č. Návrat Sherlocka Holmese), **His Last Bow** (1930, č. Poslední poklona Sherlocka Holmese, 1999) a **The Case Book of Sherlock Holmes** (1930, č. Z archivu Sherlocka Holmese, 1999)

Jelikož povídky byly individuálně uvěřňovány na stránkách časopisu The Strand Magazine a později spíše nahodile rozděleny do svazků, ani v tomto případě není možno najít mezi nimi konkrétní prvek, který by je nějakým způsobem spojoval.

Detektivní metody Sherlocka Holmese a otce Browna

Oba detektivové řeší zločiny spáchané z nějakého konkrétního důvodu, samozřejmě dostatečně zapeklité a důmyslné, aby se ukázal jejich intelekt a moudrost. Není velký rozdíl ve zločinech, ale v metodách, které pro rozřešení případu aplikují. Způsoby vyšetřování jsou ovlivněny jejich charakterovými rysy a odrážejí jejich naprosto odlišné smýšlení a hodnoty. Spojili by se jejich schopnosti v jednu osobu, dostali bychom geniálního, křesťansky založeného vědce se srdcem za zlata, který by zločince chápal se stejnou lehkostí s jakou by v laboratoři zkoumal nové chemické prvky. Realita je ale jiná. Sherlock Holmes je chladný vědec, pro kterého neexistuje nic než práce, lidi zrovna dvakrát nemusí a ve chvílích, kdy nemá co řešit, upadá do stavu naprosté a hluboké deprese, ze kterého ho vytáhne jen nějaký zločin. Otec Brown by naopak každý zločin milerád oželel a naplno se věnoval svému kněžskému povolání, neboť každý nově spáchaný zločin a pátrání po pachateli ho fyzicky a psychicky ničí a utvrzuje ho v tom, co věděl již dávno, – každý je schopen v nějaké chvíli realizovat špatnou myšlenku, tedy ukrást, zabít či nějak jinak překročit zákon, a tedy i boží desatero. Narozdíl od Holmese má otec Brown lidi rád, vždyť celý život poslouchal jejich strasti a hříchy, spolupracoval hlavně s těmi, kteří se octli na okraji společnosti (vězení), aniž by je soudil či jimi opovrhoval. Opovrhuje Holmesovo vědeckou metodou, která naprosto opomíjí lidskou psychiku a duši. Jeho detektivní metoda je vlastně metoda pro každého, jelikož nevyžaduje ani genialitu, ani vědecké vzdělání či výzkum, ale jen vnímavost, soudnost a úvahu založenou na vlastní životní situaci. To vše je obohaceno nesmírným pozorovacím talentem a schopností vidět i věci, které očím ostatních buď unikaly nebo se jim zdály nedůležité. Otec Brown je schopen racionálně a přirozeně vysvětlit a rozřešit sled událostí, který se jeví jako nadpřirozený či neřešitelný. Jeho metoda nespočívá v genialitě či něčem nadpřirozeném, ale ve schopnosti introspekce, vžití se do konkrétního duševního rozpoložení, ve kterém mohlo ke zločinu dojít. Když má sám jistotu, že se cítí jako vrah, je zároveň schopen poznat kdo jím byl.

V úvodní povídce čtvrtého souboru, která se stejně jako svazek jmenuje ***The Secret of Father Brown*** (1927, č. Tajemství otce Browna) otec Brown prozrazuje pochybovačnému americkému cestovateli Chanceovi své tajemství – metodu, díky které je schopen rozřešit i ten nejkomplikovanější případ. Důvod je prostý – američan Chance srovnává jeho postupy a postupy slavných detektivů před ním, samozřejmě i

Sherlockem Holmesem. Sám si je ale vědom toho, že otec Brown je se svou metodou mezi nimi výjimkou.

*„ I should say of strictly tabulated scientific method. Edgar Poe throws off several little essays in a conversational form, explaining Dupin’s method, with its fine links og logic. Dr. Watson had to listen to some pretty exact expositions of Holmes’s method with its observation of material details. But nobody seems to have got on to any full account of your method, Father Brown. “*⁶⁷

Z dalšího rozhovoru mezi Chancem a otcem Brownem se dozvídáme , že otec Brown odmítl udělat v Americe přednášku, ve které by prezentoval svou metodu, tolik unikátní mezi ostatními. Chance přiznává, že mnoho lidí v Americe, kteří slyšeli o tom, jak podivuhodně otec Brown řeší kriminální případy, mají pocit, že to musí být člověk, jež rozumí věcem mezi nebem a zemí, spiritualista či ezoterik. To otce Browna samozřejmě nahněvá a v tomto citovém rozpoložení vyloží karty na stůl.

*„That’s it, „ he cried; That‘ s just where we part company. Science is a grand thing when you can get it; in its real sense one of the grandest words in the world. But what do these men mean, nine times out of ten, when they use it nowadays? When they say detection is a science? When they say criminology is a science? They mean getting outside a man and studying him as if he were a gigantic insect: in what they would call a dry impartial light, in what I should call a dead and dehumanized light. They mean getting a long way off him, as if he were a distant prehistoric monster; staring at the shape of his criminal skull as if it were a sort of eerie growth, like the horn on a rhinoceros‘ s nose.*⁶⁸

S despektem hovoří o detektivech – vědcích, kteří studují všechno možné, jen ne lidské nitro. Pohlížejí na zločince jako na objekt vhodný ke zkoumání, ale zapomínají na jeho lidskou stránku. Pátrání po vnitřních motivech je pro ně ztrátou času. Nepřímo tedy otec Brown kritizuje i racionální a logickou metodu Sherlocka Holmese a popisuje svou vlastní, pro většinu jiných detektivů zcela neobvyklou, která se zakládá právě na hlubokém vcítění se do mysli i duše pachatele:

„Well, what you call the secret is exactly the opposite. I don’t try to get outside the man. I try to get inside the murderer...Indeed it’s much more than that, don’t you see? I am inside a man. I am always inside a man, moving his arms and legs; but I wait till I

⁶⁷ The Secret of FatherBrown, p. 464

⁶⁸ The Secret of FatherBrown, p. 465

know I am inside a murderer, thinking his thoughts, wrestling with his passions; till I have bent myself into the posture of his hunched and peering hatred; till I see the world with his bloodshot and squinting eyes, looking between the blinkers of his half-witted concentration; looking up the short and sharp perspective of a straight road to a pool of blood. Till I am really a murderer.“⁶⁹

Poprvé a naposled má čtenář možnost dozvědět se jakým způsobem otec Brown řeší zločiny, název povídky je tedy výstižný. Jeho metody by byly bez tohoto vysvětlení naprosto neprůhledné, neboť otec Brown přináší rozřešení vždy až na konci povídky, nikdy předtím se však nezmiňuje o tom, že by se do pachatele vžíval. Představíme-li si, že tomu tak dělá pokaždé, není divu, že ho každé vyšetřování tolik vyčerpává. Čtenář nemá během jeho vlastního pátrání ani tu nejmenší možnost vystopovat sled jeho myšlenek, zločin je totiž zkonstruován jako zámek, od něhož má klíč jen otec Brown a nikdo jiný.

U Sherlocka Holmese je to podobné. Ano, během svého vlastního pozorování a pátrání sice občas utrousí poznámku, která by mohla trochu napovědět, jsou to ale mnohdy poznámky dost bizarní a čtenáři mnoho nenapoví. Stejně jako u otce Browna vyjde pravda najevo až na samotném konci a detektivové prozradí, jak postupovali a jakým směrem se ubírala jejich pozornost. To je ale jediný společný bod v jejich vyšetřovacích metodách – ve všem ostatním se liší jako černá a bílá.

Sherlock Holmes je profesionál každým coulem, kvůli své práci je ochoten udělat cokoli a miluje ji. Narozdíl od otce Browna nezkoumá ani charakter pachatele, ani motivy, které ho donutily zločin spáchat. V povídkách Sherlocka Holmese hraje nejdůležitější roli právě sám detektiv a jeho logické a exaktní myšlení, které připomíná spíše práci stroje než myšlení lidské bytosti. Neprojevuje soucit ani pochopení, od toho není placen a ani ho to příliš nezajímá. Miluje pátrání, hledání pravdy a objevování nových faktů a nakonec vítězný pocit po dobře odvedené práci, který je zároveň spjatý s obdivem všech zúčastněných.

Základní rysy jeho vědecké metody je možno vypořádat již ze situací, kdy zahání nudu a testuje svůj um na Watsonovi. Ze zdánlivě nepatrných maličkostí je díky bedlivému pozorování schopen vydedukovat mnoho – například, že Watson strávil pár hodin před příchodem k němu v tureckých lázních, jako je tomu v povídce **The**

⁶⁹ The Secret of Father Brown, p. 465, 466

Disappearance of Lady Frances Carfax. Na tuto informaci přijde jen díky pohledu na Wastonovy boty. Nechápatému a překvapenému Watsonovi objasní, jakým způsobem došel až k tomuto faktu:

„ Equally childish. You are in the habit of doing up your boots in a certain way. I see them on this occasion fastened with an elaborate double bow, which is not your usual method of tying them. You have, therefore, had them off. Who has tied them? A bookmaker – or the boy at the bath. It is unlikely that it is the bootmaker, since your boots are nearly new. Well, what remains? The bath. Absurd, is it not? But, for all that, the Turkish bath has served a purpose. “⁷⁰

Základem jeho metody je pozorování a zkoumání očividných faktů, shromáždění všech dostupných faktů a zvažování všech možností. Z těch několika možností, které se mu nabízí, vyloučí ty, jež jsou nepravděpodobné a jde po stopě té, která se jeví jako nejvíce možná. Zní to lehce a jasně, ale pravdou je, že jedině Sherlock Holmes je schopen všimnout si i maličkosti, kterou několik lidí před ním (často včetně policie), přehlédli nebo jim pro jejich zdánlivou nedůležitost ani nevěnovali pozornost.

Každý případ je pro něho novou zkouškou jeho schopností, hrou, která mu znovu (a nejen jemu) potvrzuje, že je ve svém oboru tím nejpovolnější a nejlepší. V povídce ***The Reigate Puzzle*** (1930, č. Reigateské panstvo, 2006) přibližuje svou metodu příteli Watsonovi.

„ It is of the highest importance in the art of detection to be able to recognize, out of a number of facts, which are incidental and which vital. Otherwise your energy and attention must be dissipated instead of being concentrated.....

I make a point of never having any prejudices and of following docilely wherever fact may lead me. “⁷¹

Holmes se skutečně řídí jen fakty, které vypozeruje a odmítá věřit čemukoliv jinému a třebaže se i on dostane několikrát ve vyšetřování do slepé uličky, vždy se z ní dokáže díky svým schopnostem dostat a případ dovést až ke zdárnému konci.

Bylo by nespravedlivé tvrdit, že se Holmes nesnaží občas vžít do kůže pachatele, ne ale stejným způsobem ani se stejnou intenzitou jako otec Brown. V povídce ***The Musgrave Ritual*** (1930, č. Musgraveský rituál, 2006) řeší případ aristokrata, jehož sluha záhadně zmizel poté, co ho jeho pán nachytil při zkoumání lejstra, které se dělí

⁷⁰ His Last Bow, p. 942

⁷¹ Memoirs of Sherlock, p. 407

z generace na generaci a v jehož zdánlivě nesmyslný obsah zřejmě ukrývá nějakou důležitou informaci. Z ležstra, ale i ze zmizení sluhy, je Holmes v rozpacích, zanedlouho však najde stopu a dobere se výsledku. Sluha Brunton byl schopen rozluštit šifru a vydal se na tajemné místo. Ve sklepení jednoho z přilehlých domů najde veliký kámen, pod nímž je pravděpodobně něco skryto. Nemůže ho nadzvednout sám, pozve si tedy na pomoc jednu ze služebných, které ale v minulosti zlomil srdce. Neodhadne sílu ženské nenávisti a ve chvíli, kdy žena drží kámen a on sám je již uvnitř veliké díry, ve které se nachází zlato a drahé šperky, kámen se za ním zavře a dívka uteče. Holmes se po počátečním tápání nakonec dobere pravdy a (jako obvykle) udivenému Watsonovi vysvětlí, jak případ vyřešil.

„You know my methods in such cases, Watson. I put myself in the man's place, and, having first gauged his intelligence, I try to imagine how I should myself have proceeded under the same circumstances. In this case the matter was simplified by Brunton's intelligence being quite first-rate, so that it was unnecessary to make any allowance for the personal equation, as the astronomers have dubbed it. He knew that something valuable was concealed. He had spotted the place. He found that the stone which covered it was just too heavy for a man to move unaided. What would he do next? He could not get help from outside, even if he had someone he could trust, without the unbarring of doors and considerable risk of detection. It was better, if he could, to have his helpmate inside the house. But whom could he ask? This girl had been devoted to him. A man always finds it hard to realize that he may have lost a woman's love, however badly he may have treated her. „⁷²

I Holmes se tedy zaměřuje na motiv a mnohdy i charakter pachatele, nedělá to však příliš často a navíc se jeho pohled do mysli pachatele omezuje jen na fakta, která se bezprostředně týkají zločinu a jeho inteligenci. U otce Browna jde o vnímání lidské duše jako celku, navíc obohaceno notnou dávkou křesťanské pokory, která si uvědomuje, že všechny duše inklinují k hříchům stejně – liší se jen síla jejich dobré vůle a zdraví rozumu. Lidem rozumí a případ pro něj nikdy nekončí vysvětlením jako pro Sherlocka Holmese.

⁷² Memoirs of Sherlock Holmes, p. 395

Prezentace odlišných detektivních metod pomocí dvou povídek

Mezi velkým množstvím nejrůznějších povídek jsem se rozhodla popsat odlišné způsoby detektivní práce obou detektivů na dvou povídkách, které jsou díky typické jednak pro chování detektivů během vyšetřování (ale i před a po něm), jednak pro demonstraci celého děje a jeho spádu, ale i pro celou škálu postav, které do děje nějakým způsobem zasáhnou. Sherlocka Holmesa budeme tedy sledovat při pátrání v povídce nazvané ***The Adventure of the Cardboard Box*** ze svazku ***His Last Bow*** a počínání otce Browna v příběhu ***The Man in the Passage*** (1913, č. Postava v průchodu, 1985) z druhé sbírky povídek ***The Wisdom of Father Brown***.

The Adventure of the Cardboard Box

Na úplném počátku Watson jakožto vypravěč Holmesových příběhů uvede čtenáře do děje popisem počasí či ročního období, v tomto případě je úvod obohacen o ukázkou Holmesových schopností na nebohém Watsonovi, jehož myšlenky je schopen sledovat a nakonec uhodnout jen díky bedlivému pozorování Watsonových pohybů očí, změn v jeho obličeji a novin, které jeho přítel drží v ruce. Z těch samých novin se Holmes dozvídá o případu, který šokoval celý Scotland Yard – jistě slečně Cushingové z Croydonu kdosi poslal balíček s hrůzným obsahem – dvěma lidskýma ušima. Případ se jeví jako nesmírně složitý hlavně proto, že slečna Cushingová je stará panna, která vede klidný život bez přátel i nepřátel a balíček byl poslán až z Belfastu. Jedinými podeřelými jsou tři medicové, které měla před lety v podnájmu. Případem byl pověřen již zmíněný detektiv Lestrade ze Scotland Yardu, který často informuje Holmesa o případech, na které je policie krátká, což je i v tomto případě. Pošle tedy Holmesovi dopis, ve kterém stojí:

„ I think that this case is very much in your line. We have every hope of clearing the matter up, but we find a little difficulty in getting anything to work upon. We have, of course, wired to the Belfast post-office, but a large number of parcels were handed in upon that day, and they have no means of identifying this particular one, or of remembering the sender. The box is a half-pound box of honeydew tobacco and does not help us in any way. The medical student theory still appears to me to be the most

feasible, but if you should have a few hours to spare I should be very happy to see you out here. I shall be either at the house or in the police-station all day.“⁷³

Ihned po přečtení dopisu se Holmes s Watsonem odebírají do Croydonu, kde na ně již čeká Lestrade, aby společně vyslechli slečnu Susan Cushingovou a začali s pátráním.

Na místě se Holmes zajímá zejména o osudný balíček, z něhož je schopen mnoho odvodit. Už od samého počátku pátrání je možné pozorovat jeho zájem o věci, které předtím Lestrade přehlédl, jako například zvláštní druh uzlu nebo jemné aroma kávy vycházející z papíru. Vyloučí možnost, že by šlo o žert ze strany mediků, neboť na uších není ani známka po konzervační látce, která se používá na pitevnách. V tu chvíli je všem jasné, že nevyšetřují žádný hloupý vtíp, ale vážný a brutální zločin, protože uši, které mimochodem nejdou do páru, byly odříznuty dvěma lidem. Jde tedy o dvojnásobnou vraždu a Holmes začíná shromažďovat fakta. Vyšetřování začíná.

„ That is the problem which we have to solve, and for my part I shall set about it by presuming that my reasoning is correct, and that a double murder has been committed. One of these ears is a woman’s, small, finely formed, and pierced for an earring. The other is a man’s, sun-burned, discoloured, and also pierced for an earring. These two people are presumably dead, or we should have heard their story before now. Today is Friday. The packet was posted on Thursday morning. The tragedy, then, occurred on Wednesday or Tuesday, or earlier. If the two people were murdered, who but their murderer would have sent this sign of his work to Miss Cushing? We may take it that the sender of the packet is the man whom we want. But he must have some strong reason for sending Miss Cushing this packet. What reason then? It must have been to tell her that the deed was done! Or to pain her, perhaps. But in that case she knows who it is. Does she know? I doubt it. If she knew, why should she call the police in? She might have buried the ears, and no one would have been the wiser. That is what she would have done if she had wished to shield the criminal. But if she does not wish to shield him she would give his name. There is a tangle here which needs straightening out.“⁷⁴

Holmes začne slečnu Cushingovou vyslýchat a Watson si všimne, že nejvíce pozornosti věnuje jejímu profilu, v jeho tváři se na okamžik objeví překvapení, ale brzy má jeho tvář zase obvyklý výraz. Během pozorování pokoje slečny Cushingové zjistí, že má dvě

⁷³ His Last Bow, p. 890

⁷⁴ His Last Bow, p. 892

sestry, Sarah a Mary. Prozradí Holmesovi, že její nejmladší sestra Mary byla provdána za jistého pana Brownera, stevarda na lodi nazvané 1.máj, který holdoval alkoholu. Rozpovídá se o rodinných vztazích a Holmes jí ještě povzbuzuje. Nakonec mu prozradí, že její prostřední sestra Sarah bydlela po nějakou dobu s ní, ale kvůli jakési rozepři se nakonec odstěhovala do Wallingtonu, kam se Holmes s Watsonem okamžitě vydá. Po cestě pošle telegram, jehož obsah nekomentuje a čtenář tedy nemá možnost zjistit, kam se ubírají jeho myšlenky. Před domem sestry slečny Cushingové ho sluha odmítne vpustit dovnitř s tím, že se Sarah Cushingová vážně rozstala a není tedy schopna mu cokoli říci. Holmes je zklamaný a Watsonovi prozradí, že se na ni chtěl pouze podívat, ne s ní mluvit. Důvod neví ani Watson, ani čtenář. Ve chvíli volna se Holmes od případu odprostí a po celou dobu oběda mluví pouze o houslích a tváří se jakoby se právě nenacházel uprostřed pátrání. Na policejní stanici mu Lestrade předá telegram, po jehož přečtení Holmes prohlásí, že již vše zjistil a na papír napíše Lestradeovi jméno vraha. Tím se tedy od jeho zatčení plně distancuje a předá výsledek pátrání policii, jako je u něj obvyklé. Užaslému Watsonovi se při cestě domů na Baker Street snaží vysvětlit, jak k tomuto závěru došel. Jde opět o demonstraci jeho obvyklé metody založené na bedlivém pozorování a z něho odvozené závěry. Vrací se ve vysvětlování k první návštěvě u slečny Cushingové. Nejprve si všiml, že slečna Cushingová má dvě sestry a zásilka mohla být klidně určena některé z nich, potom prozkoumal celý balíček s ušima – uzel, druh papíru, místo odeslání a hrůzný obsah balíčku. Jedno z uší patřilo muži, a protože má propíchnutou díрку, je zřejmé, že pravděpodobně patřilo námořníkovi. Prohlédl si tvar a anatomické zvláštnosti ucha a ke svému překvapení zjistil, že ucho z krabice se nápadně podobá uchu slečny Cushingové, které byl balíček poslán. Z toho plyne, že jednou z obětí musela být žena, která je s ní pokrevně příbuzná – to proto si s ní potom tak dlouho povídal o rodinných vztazích a narazil na téma, které se jí podle všeho dotýkalo – vztahy se sestrou Sarah, která měla v minulosti nějaký incident se sestrou Mary a jejím manželem Brownerem. Této stopy se již nepustil, jelikož mu bylo hned jasné, že právě tyto tři lidé jsou nějakým způsobem do zločinu zapleteni.

„In the first place, her sister's name was Sarah, and her adress had until recently been the same, so that it was quite obvious how the mistake had occurred and for whom the packet was meant. Then we heard of this steward, married to the third sister, and learned that he had at one time been so intimate with Miss Sarah that she had actually

*gone up to Liverpool to be near the Browners, but a quarrel had afterwards divided them. This quarrel had put a stop to all communications for some months, so that if Browner had occasion to adress a packet to Miss Sarah, he would undoubtedly have done so to her old adress.*⁷⁵

Ve chvíli, kdy shromáždil tyto informace, bylo jeho pátrání téměř u konce. Indicie jsou jasné – stevard Browner, který se rád napije a je ochoten opustit i dobře placenou práci, jen aby mohl být se svou milovanou ženou, nález ucha, které jeho ženě s největší pravděpodobností patřilo, neboť silně připomíná ucho její sestry Susan Cushingové (a jistě by připomínalo i ucho Sarah Cushingové, kdyby tak náhle neonemocněla), dávná hádka mezi Brownerem a švagrovou Sarah a žárlivost, která zřejmě sehrála hlavní roli. Holmes objasní i obsah záhadného telegramu, který poslal okamžitě po návštěvě slečny Cushingové. Byl určen komisaři Algarovi z liverpoolské policie. Holmes se v něm zeptal pouze na dvě věci – zda je Mary Brownerová doma a jestli její manžel odjel na lodi 1.máj. Odpovědi se mu dostalo za několik hodin – dům paní Brownerové je přes tři dny uzavřen a stevard Browner skutečně odjel na lodi 1.máj, která by měla přistát příští den na Temži, kde již bude na podezřelého Brownera čekat komisař Lestrade. Holmesova očekávání se splní a dva dny nato Holmes obdrží od Lestrada dopis, ve kterém detektiv mimo jiné píše:

*„ I went down to the Albert Dock yesterday at 6 p.m., and boarded the S.S.May Day , belonging to the Liverpool, Dublin, and London Steam Packet Copany. On inquiry, I found that there was a steward on board of the name James Browner and that he had acted during the voyage in such an extrairdinary manner that the captain had been compelled to relieve him of his duties. On descending to his berth, I found him seated upon a chest with his head sunk upon his hands, rocking himself to and fro. He is a big, powerful chap, clean-shaven, and very swarthy. He jumped up when heard my business, and I had my whistle to my lips to call a couple of river police.....“*⁷⁶

Brownerova pozdější doslovná výpověď, kterou Lestrade pošle Holmesovi poštou, je důkazem toho, že se Holmes ani v jednom bodě nemýlil. Žárlivost hrála v tomto případě skutečně hlavní roli – Sarah Cushingová se zamilovala do manžela své sestry Mary a jelikož Browner její lásku neopětoval, změnil se její cit k němu v nenávist, které je schopna jen odmítnutá žena. Zoufalství se ale nevyhnulo ani jemu, protože jeho

⁷⁵ His Last Bow, p. 896

⁷⁶ His Last Bow, p. 897, 898

milovaná žena Mary se mu začala měnit před očima. Začala ho podezírat a být podrážděná a hádky byly na denním pořádku. To vše bylo samozřejmě dílo její sestry Sarah, která ji záměrně štvála proti manželovi. V tomto zvláštním a nešťastném období se jejich domácnost rozrostla ještě o jednoho člena – pohledného námořníka Fairbairna, který začal chodit nejprve za Sarah, brzy se ale jeho zájem stočí na vdanou Mary a její manžel brzy vypožoroval, že ani Fairbain jí není lhostejný. Šílený žárlivostí řekl Sarah, že jestli ho ještě jednou přivede do domu, pošle jí jeho ucho na památku, což později sice splnil, ale balíček doručil sestře Susan, která neměla s případem nic společného. Touto výhrůžkou konečně dostal Sarah z domu, lásku jeho ženy mu to ale nevrátilo. Cítil, že je zamilovaná do Fairbairna a ze zoufalství začal pít. Jednou je náhodou spatřil jak spolu jedou v drožce a propadl šílené žárlivosti. Sledoval je celou cestu až k moři, kde si pronajali loďku. Na moři potom dvojici napadnul a zabil dvěma prudkými ranami holí.

Během vyšetřování Holmes není příliš sdílný a čtenář tedy jen těžko může sledovat jeho myšlenkové pochody. Víme, že sleduje profil slečny Cushingové, ale nevíme proč, stejně tak nám velkou neznámou zůstává obsah telegramu, který Holmes pošle na liverpoolskou policii. Skutečně jsme schopni pochopit všechny Holmesovy kroky až ve chvíli, kdy sám vyloží karty na stůl a vysvětlí za jakým účelem udělal to či ono. Jeho metoda je silně racionální, založena na pozorování a sbírání nejrozumnějších informací, z čehož je schopen vytvořit teorii, která je většinou samozřejmě správná. Zajímají ho pouze fakta, nikoliv domněnky, nepátrá po vnitřních motivech pachatele, nýbrž po těch zřejmých a jasných. Ve svém počínání je chladný a logický, postupuje krok za krokem a každou nově získanou informaci si ověřuje správnost své dedukce. Během pátrání se opírá o své dosavadní zkušenosti a znalosti, které jsou (co se kriminologie týká) rozsáhlé. Zločinec pro něho znamená pouze součást případu a Holmesův zájem o něho mizí s vyřešením zločinu. Není jeho prací někoho soudit či kárat, jeho úkolem je pátrat a řešit. Je schopen vyšetřit každý zločin s grácií a elegancí sobě vlastní, každý jeho krok a pohled má své opodstatnění, každá pronesená věta svůj význam. Při pátrání neplýtvá slovy a nerad komentuje své počínání, není-li případ u konce. Nikdo z přítomných (včetně čtenáře) není schopen pochopit smysl jeho počínání a pravda zůstává utajena až do finálního rozuzlení, což je zárukou značného překvapení.

The Man in the Passage

Na počátku povídky nám autor pečlivě představí hlavní postavy příběhu. Dva muži významného postavení spatří jeden druhého z opačného konce průchodu. Nebyli by nepřáteli, kdyby neměli stejný cíl – tajné dveře uprostřed průchodu, za nimiž se nachází jejich společný zájem – krásná a oblíbená herečka Aurora Romeová. Oba muži jsou osoby veřejně činné, oba stojí v popředí veřejného zájmu. Sir Wilson Seymour je mocným členem komise, která rozhoduje nejen o věcech politických, ale i kulturních, muž vysoké, štíhlé postavy. Kapitán Cutler je sbad ještě známější, hlavně pro své úspěchy na bitevním poli. Je menší, statnější, ale stejně atraktivní a elegantní jako Wilson Seymour. Třetí osobou, která hraje v povídce důležitou roli, je postava sluhy Parkinsona – starého, ošuntělého muže, který jim otevře dveře do herecké šatny. Tento muž bude hrát v případě důležitou roli, zdaleka mu ale není věnována taková pozornost jako dvěma významným pánům, kteří přišli na návštěvu za krásnou herečkou, jež je přijde uvítat v krásném zeleném kostýmu, ve kterém účinkuje na jevišti. Oba zamilovaní muži jí přinesou dárek – kapitán Cutler kytici, sir Seymour prastarou řeckou dýku z mykénské éry. Do šatny vejde náhle osoba, která u obou příchozích vzbudí trochu nervozity – Isidor Bruno, herecký partner slečny Aurory. Dvoumetrová, šlachovitá a nesmírně impozantní postava, opírající se o lovecký oštěp, který tvoří součást jeho představení, probudí v obou mužích osten žárlivosti i strachu, neboť se netváří ani trochu přívětivě. Jeho slova směrem k Auroře jsou ale přerušena příchodem muže, který se do této společnosti ani trochu nehodí – je to otec Brown, pro kterého si slavná herečka poslala. Skromně stojí u dveří a vypadá, že si ani neuvědomuje, jak komicky vypadá mezi všemi přítomnými. Jako obvykle se na budoucí místo zločinu dostane jakousi náhodou, sice pozván, ale ze zcela jiného důvodu než je vyšetřování zločinu. (Důvod, proč Aurora Romeová nechala otce Browna povolat bude objasněn až na konci příběhu.) Situace v místnosti se jeho příchodem ještě přiosťří....

„ A shrewd observer might have remarked that the emotional temperature rather rose at so unemotional an interruption. The detachment of a professional celibate seemed to reveal to the others that they stood round the woman as a ring of amorous rivals; just as a stranger dominy in with frost on his coat will reveal that a room is like a furnace. The presence of the one man who did not care about her increased Miss Rome's sense that everybody else was in love with her, and each in a somewhat dangerous way: the actor with all the appetite of a savage and a spoilt child; the soldier with all the simple

*selfishness of a man of will rather than mind; Sir Wilson with that daily hardening concentration with which old Hedonists take to a hobby; nay, even the abject Parkinson, who had known her before her triumphs, and who followed her about the room with eyes or feet, with the dumb fascination of a dog.*⁷⁷

Všechny osoby, které hrají v celém případě důležitou roli, jsou na místě a nálada je napjatá. Jediný zločin, který by se v tento moment mohl stát (a nikdo by se nedivil), je boj mezi třemi soky v lásce – Cutlere, Seymourem a Brunem a možná i oddaným sluhou Parkinsonem. Následný zvrat událostí je překvapivý. Ve chvíli, kdy je místnost plná mužů, kteří po ní touží, zatouží slečna Aurora zůstat o samotě s jediným, který do ní není zamilován – otcem Brownem. Pomocí svého šarmu se Cutlera zbaví tak, že ho poprosí, aby do kytice, kterou jí přinesl, zakoupil její milované konvalinky v květinářství za rohem. Pozorností věnovanou Cutlerovi rozzuří herce Bruna, který uraženě předá svůj oštěp Parkinsonovi a odkráčí do svého pokoje. Slečna Aurora vyběhne za Cutlerem, aby mu ukázala cestu do květinářství. Zbylí muži zůstanou v místnosti. V tuto chvíli je rozmístění postav velmi důležité, neboť bude hrát roli ve zločinu, který bude brzy následovat.

*„ Seymour seemed to be listening, elegant and unconscious as was his posture, and he seemed relieved when he heard the lady call out some last instructions to the Captain, and then turn sharply and run laughing down the passage towards the other end, the end on the terrace above the Thames. Yet a second or two after Seymour's brow darkened again. A man in his position has so many rivals, and he remembered that at the other end of the passage was the corresponding entrance to Bruno's private room. He did not lose his dignity, he said some civil words to father Brown, and then, quite naturally, strolled out himself into the upper end of the passage.*⁷⁸

Otec Brown s Parkinsonem zůstanou v šatně sami. Sluha chodí po místnosti a s oštěpem v ruce odsouvá a zasouvá zrcadla, kterých je plná šatna a jsou rozestavěna do všech možných odrazvých úhlů. V jednu chvíli je místnost plná otců Brownů, Parkinson se mezitím odebere do vedlejší Brunovy místnosti. Náhle se ozve výkřik a do místnosti vtrhne bledý Seymour, hned po něm ještě bledší Cutler a oba se zmateně ptají, kdo je osoba v průchodu, kterou právě zahlédli. Jeden obviňuje druhého, že si z něho vystřelil. Otec Brown odejde ven do průchodu a oba muži ho za malý moment následují. Najdou ho sklánět se nad nehybnou postavou.

⁷⁷ The Wisdom of Father Brown, p. 211

⁷⁸ The Wisdom of Father Brown, p. 212

„ The three men looked down, and in one of them at least the life died in that late light afternoon. It ran along the passage like a path of gold, and in the midst of it Aurora Rome lay lustrous in her robes of green and gold, with her dead face turned upwards. Her dress was torn away as in a struggle, leaving the right shoulder bare, but the wound from which the blood was welling was on the other side. The brass dagger lay flat and gleaming a yard or so away.“⁷⁹

Mezi Cutlerem a Seymourem se strhne boj, ve kterém obviňuje jeden druhého, poté se jejich nenávist stočí na herce Bruna. Cutler popadne dýku a vrazí za ním do jeho šatny, kde se strhne boj. Nikdo kromě otce Browna si nevšímá sluhy Parkinsona, který se po spatření mrtvé svalí do křesla. Seymour zavolá policii, která od sebe odtrhne Cutlera a Bruna, kteréh již jeho protivník stačil říznout dýkou do krku. Ze vzdáleného konce šatny se ozve nesmělý hlas otce Browna, který oznámí policii, že bude nutné postarat se jak o mrtvolu herečky, tak i o druhou – Parkinsona, který zemřel v křesle. Ještě než se společnost rozloučí, přistoupí kněz ke Cutlerovi a Seymourovi a řekne jim, že si oba velmi ublížili, jelikož ihned po posledním výkřiku Aurory oba vtrhli do místnosti a začali se hádat o dýku a Cutler navíc zranil tou samou dýkou Bruna, což znamená, že již není možné zjistit, byla-li na dýce nějaká krev ještě předtím. (Příběh se odehrává na počátku dvacátého století, kdy testy DNA byly věcí zcela neznámou.) Až do této chvíle neprozradí otec Brown jedinou indicii, která by mohla čtenáři napovědět, kdo byl pachatelem. Jediné, co řekne, je několik tajemných poznámek, které začnou dávat smysl až ve chvíli, kdy bude případ vyřešen a otec Brown prozradí jméno vraha. Rozuzlení a vysvětlení se odehraje až u soudu, během kterého jsou přítomni všichni aktéři příběhu. Seymour i Cutler vypovídají, že viděli na druhém konci průchodu postavu. Nejsou však schopni shodnout se v jejím popisu. Seymour řekne, že postava byla vysoká, tím pádem spadá podezření na již zatčeného Bruna. Cutler dokonce přirovná postavu ke zvířeti s ohromnými rameny a štětinami místo vlasů. Třetím svědkem je otec Brown, který byl celé situaci přítomen. Svou výpověď šokuje nejen porotu a zúčastněné, ale i čtenáře. I on prý viděl v průchodu postavu, ale byla malá, obtloustlá a na hlavě měla dva špičaté, černé výrůstky, skoro jako rohy. Soudce, který ho od začátku nebere příliš vážně, je pobouřen, lidé zmateně a se strachem přemýšlí nad přízrakem z průchodu. Když otec Brown řekne, že onou d'ábelskou postavou byl on sám, vypadá jako blázen, kterému přeskočilo (i to je v příbězích časté). Odmítne dýku

⁷⁹ The Wisdom of Father Brown, p. 213

jako vražednou zbraň a zmíní existenci kopí, které měl ten večer v rukou nejprve Bruno a potom Parkinson.

„ I mean daggers aren't the only things with short blades. Spears have short blades. And spears catch at the end of the steel just like daggers, if they're that sort of fancy spear they had in theatres; like the spear poor old Parkinson Miller his wife with, just when she'd sent for me to settle their family troubles – and I came just too late, God, forgive me! But he died penitent – he just died of being penitent. He couldn't bear what he'd done.“⁸⁰

Po několika dalších vysvětleních, kterými utvrdí pravdivost svého vyjádření, ho soudní síň konečně začne brát vážně, neboť do určité chvíle to vypadalo, že se pomátl. Existenci rozdílných postav v průchodu osvětlí jednoduše – Seymour a Cutler viděli na druhé straně průchodu svůj vlastní odraz, což ve světle této nové skutečnosti všechny pobaví, protože si vzpomenou, jak Cutler sám sebe popsal jako zvíře.

Celé vysvětlení otce Browna je o to větším překvapením, že si pravdu a rozuzlení nechával pro sebe až do úplného konce, aniž by podal jedinou informaci, které by bylo možno se chytit a odvodit z ní nějaký závěr. Ani Sherlock Holmes není příliš vstřícný co se týče sdělování faktů, přesto ale někdy během pátrání naznačí (například díky položeným otázkám), kam se ubírají jeho myšlenky, překvapení na konci tedy není tak velké jako je tomu v povídkách otce Browna, který celou dobu mlčí, sleduje všechno okolo, aniž by to komentoval a na konci přijde s vysvětlením, které by málokdo čekal. Stejně tak je tomu i v povídce *The Man in the Passage*. Parkinson je záměrně vyličen jako nezajímavý sluha, kterému nikdo nevěnuje ani špetku pozornosti. Každý předpokládá, že pachatelem je jeden ze tří mužů (Cutler, Seymour, Bruno) a vnímá sluha pouze jako součást prostředí. Jaké je překvapení, když vyjde najevo, že Parkinson byl mužem a později i vrahem oběti. Stejně jako mnohokrát je pachatelem osoba, u které by to nikdo nepředpokládal. Autor (a jeho ústy promlouvající otec Brown) často upozorňuje na to, že právě nepozornost je mnohdy zárodkem zločinu. Stejně tak tomu je například v povídce *The Invisible Man*, ve které byl zabit významný podnikatel. Ani recepční v hotelu, kde se vražda stala, si nevšiml, že by někdo v konkrétní dobu vešel dovnitř. Později otec Brown odhalí pravdu – dovnitř vešel jen listonoš, kterému ale nikdo nevěnoval pozornost kvůli jeho uniformě. Svou oběť zabil a klidně odešel, aniž by kdokoliv pojal podezření.

⁸⁰ The Wisdom of Father Brown, p. 219

Základních rozdílů vyplývajících z obou povídek je několik. Sherlock Holmes je vždy požádán o pomoc, ať už policií nebo konkrétními lidmi. Nikdy se na místě činu nevyskytuje jen tak náhodou, jako je tomu u otce Browna, který se zjeví vždy na jiném místě, většinou není o radu požádán a přesto případ vyřeší. Sherlock Holmes se ptá, shromažďuje všechna dostupná fakta a z nich vyvozuje závěry, s lupou ohledává místa činu a řídí se jen svým rozumem. Pracuje a shromažďuje indicie s přesností stroje, nedbaje na nic jiného než fakta. Otec Brown pozoruje, mlčí, někdy vyřkne záhadnou větu, které nikdo nerozumí a ačkoliv používá rozum, řídí se hlavně svým srdcem, ve kterém je místo pro každého – tedy i pro hříšníky. Z lidské povahy je schopen odvodit vše podstatné. Jako kněz je zvyklý rozumět lidem a lidským duším a díky tomu je schopen vžít se do jejich myšlení – tedy i myšlení vraha. Tajemství lidské duše se mnohdy zdá být zajímavější než tajemství vědy, protože lidská duše je nevyzpytatelná a člověk se často ocitá v situaci, která ho vinou okolností dostane až na scestí.

Povídky se Sherlockem Holmesem jsou si víceméně podobné: Sherlock je s Watsonem nebo se s ním sejde, následuje větší či menší exhibice jeho usuzovacích schopností, která Watsona vždy znovu udiví, potom se objeví klient, který přijde buď osobně nebo napíše dopis, jindy o případu Holmese informuje Watson nebo policie. A nové dobrodružství může začít.

S otcem Brownem je to jiné. Čtenář nikdy neví, kde se malý kněz zrovna objeví a jak zareaguje. Díky tomu, že své počítání nijak nekomentuje a nikdo neví na co nebo na koho se zrovna soustředí, odhalení je mnohem překvapivější než u Sherlocka Holmese, přestože i jeho závěry bývají často nečekané.

Z výše zmíněných povídek je patrné, že Chestertonovy povídky jsou mnohem více založené na akci a dynamičnosti děje, neboť zločin se děje přímo před očima čtenáře. Často je obtížné se v příběhu a pohybu postav vyznat a je nutno se soustředit na každý detail. V porovnání s povídkami o otci Brownovi jsou Doyleovi příběhy mnohem více přímočaré – zločin je již spáchán a čtenář sleduje jen Holmesův sběr informací a detailů, který je samozřejmě zakončen triumfálním odhalením zločince.

Jediné, v čem se oba detektivové neliší, je jejich neomylnost. Neexistuje zločin, který by nebyli schopni vyřešit, což mnohdy působí značně nerealisticky. O co by to měla dnešní policie lehčí, kdyby existovali detektivové jejich kalibru!

(5) Otázka víry a odpuštění v povídkách Sherlocka Holmese a otce Browna

Víra byla v životě obou autorů velmi důležitá, v tom Chestertonově pravděpodobně nejdůležitější. Jak již bylo řečeno, Gilbert Keith Chesterton se stal během svého raného mládí ortodoxním křesťanem a víra Boha byla patrná nejen v jeho povídkách s otcem Brownem v hlavní roli. Arthur Conan Doyle se od víry odvrátil přibližně v tom samém životním období, kdy ji Chesterton přijal, a svůj pozdější život zasvětil zejména medicíně, ve které se stal uznávaným odborníkem. Tato skutečnost se projevuje a je patrná hlavně v povahách obou detektivů, neboť jejich postoj k víře je stejný jako postoj jejich autorů.

Sherlock Holmes je mužem, který se v každém okamžiku opírá o svůj vlastní rozum. Nikdy nejedná spontánně a jeho vášní jsou všechny vědecké obory, které mají co do činění s kriminologií. Věří v lidský rozum a logiku a odmítá věřit čemukoliv, co se právě rozumu a logice vymyká.

Otec Brown jako křesťanský kněz věří samozřejmě v Boha, což v jeho případě znamená, že věří v lidi. Řídí se svým úsudkem, ale zejména svou hlubokou znalostí lidských povah, duší a jejich nejtemnějších zákoutí. Lidé jsou větší či menší hříšníci a okolnosti je často svrhnu do propasti zločinu, ale i takové má otec Brown rád a neodsuzuje je. Jelikož základem jeho detektivní metody je úplné vcítění se do myšlení pachatele, je schopen pochopit i okolnosti, které ke spáchání zločinu vedly. Právě z tohoto důvodu je schopen pochopit a následně odpustit, veden vírou v Boha, který také odpouští a miluje vše živé.

V povídce *The Chief Mourner of Marne* (1927, č. Živá mrtvola, 1989) otec Brown vyšetřuje vraždu Jamese Maira. Svou obvyklou metodou přijde na to, že Jamese zabil jeho bratranec a velký obdivovatel Maurice Maire - a to velmi podlým způsobem. Předstíral, že byl při souboji s pistolemi postřelen a poté, co se k němu James přiblížil, aby mu poskytl pomoc, zastřelil ho z blízkosti, neboť věděl, že z několika metrů by se netrefil. Důvodem jejich sporu a souboje byla láska k jedné ženě a Mauricova žárlivost na bratrancovi úspěchy. Ta zničila jejich letité pevné přátelství. Poté, co vyjde pravda najevo a otec Brown vysvětlí lidem, kteří byli pátrání přítomni, jak se všechno seběhlo, každý Maurice Maira s okamžitou platností odsoudí. Nazývají ho různými jmény a nakonec se jedna z přítomných dam ozve a řekne, že není možno něco tak podlého

pochopit, neboť lidské milosrdenství má své meze. Takové tvrzení se ale dotkne otce Browna, který reaguje slovy:

„ There is, and that is the real difference between human charity and Christian charity. You must forgive me if I was not altogether crushed by your contempt for my uncharitableness today; or by the lectures you read me about pardon for every sinner. For it seems to me that you only pardon the sins that you don't really think sinful. You only forgive criminals when they commit what you don't regard as crimes, but rather as conventions. So you tolerate a conventional duel, just as you tolerate a conventional divorce. You forgive because there isn't anything to be forgiven.“⁸¹

Jeho názor se setká s nepochopením. Jeden z mužů na kázání otce Browna reaguje tím, že se ho překvapeně zeptá, zda od nich skutečně očekává, že by mohli vrahovi odpustit tak strašný zločin. Otec Brown odvětlí:

„ No, but we have to be able to pardon it. We have to touch such men, not with a bargepole, but with a benediction. We have to say the word that will save them from hell. We alone are left to deliver them from despair when your human charity deserts them. Go on your own primrose path pardoning all your favourite vices and being generous to your fashionable crimes; and leave us in the darkness, vampires of the night, to console those who really need consolation; who do things really indefensible, things that neither the world nor they themselves can defend; and none but a priest will pardon. Leave us with the men who commit the mean and revolting and real crimes; mean as St. Peter when the cock crew, and yet the dawn came.“⁸²

Tím, co vysloví, zároveň představí jeden z typických rysů svého kněžského povolání, co je odpuštění a pochopení. I ve chvíli, kdy hříšníka společnost bez soudu či s ním odvrhe, zbývá přece jen někdo, kdo pevně stojí po jeho boku a poskytuje mu tolik potřebnou útěchu – otec Brown.

Důležitost každého lidského tvora vyzdvihuje v povídce ***The Quick One*** (1935, č. Spěšnina, 1985). Inspektor Greenwood, který je pověřen pátráním po vrahovi výstředního starého šlechtice Johna Raggleyho, nechápe zájem otce Browna o obyčejného poslíčka, který ale možná v celém případě sehrál důležitou roli. Obdivuje knězovu schopnost vnímat a pozorovat chování lidí, kteří jiným přijdou úplně nedůležití. Otec Brown mu vše vysvětlí slovy:

⁸¹ The Secret of Father Brown, p. 583

⁸² The Secret of Father Brown, p. 583

„You see, it's so easy to be misunderstood. All men matter. You matter. I matter. It's the hardest thing in theology to believe. We matter to God – God only knows why. „⁸³

Jedním z mála rysů, který má otec Brown se Sherlockem Holmesem společného, je jeho postoj k záhadám, neboť ani jeden z nich na věci mezi nebem a zemí nevěří. V povídce ***The Adventure of the Sussex Vampire*** Holmes odmítá uvěřit v existenci upírů s tím, že mu to připadá nesmyslné a podobné jevy se v anglické kriminální praxi nevyskytují. Na záhady a pověry nevěří ani otec Brown, třebaže jeho důvody mají své opodstatnění ve víře. V povídce ***The Oracle of the Dog*** (1923, č. Proroctví psa, 1985) komentuje lidské nadšení pro pověry, záhady a vše mezi nebem a zemí následovně:

„It's the first effect of not believing in God that you lose your common sense and can't see things as they are. Anything that anybody talks about, and says there's a good deal in it, extends itself indefinitely like a vista in a nightmare. And a dog is an omen, and a cat is a mystery, and a pig is a mascot and a beetle is a scarab, calling up all the menagerie of polytheism from Egypt and old India. Dog Anubis and great green-eyed Pasht and all the holly howling Bulls of Bashan; reeling back to the bestial gods of the beginning, escaping into elephants and snakes and crocodiles; and all because you are frightened of four words: He was made Man.“⁸⁴

⁸³ The Scandal of Father Brown, p. 619

⁸⁴ The Incredulity of Father Brown, p. 368

(6) Porovnání povídek z hlediska stylu

Velký rozdíl není jen mezi oběma literárními postavami detektivů, jejich charakterech, způsobech jednání a pátrání, ale také v odlišném literárním stylu povídek. Z hlediska literární kritiky jsou zajisté hodnotnější povídky Chestertonovy, neboť nejsou jednotvárné, čtenář nikdy dopředu netuší, kde a kdy se otec Brown objeví na scéně a jaký zločin bude zrovna řešit. Povídky s otcem Brownem v hlavní roli jsou dynamické, jedna akce střídá druhou, až je někdy těžké vyznat se ve změti postav a jejich konání. Rovněž styl psaní je u Chestertona na mnohem vyšší úrovni – dlouhá souvětí a nezvykle bohatá slovní zásoba dělá z jeho povídek něco víc než jen detektivku, tedy žánr vcelku oddechový. Často se zdá, že jeho povídky oscilují někde na pomezí detektivky a filozofické povídky, která obsahuje určité posláním – v tomto případě jde o křesťanské myšlenky autora prezentované malým knězem-detektivem.

Případy Sherlocka Holmese jsou oproti tomu poměrně jednotvárné, všechny povídky mají podobný spád děje a omezenou skupinu hlavních hrdinů (Holmes, Watson, někdy Lestrade, ostatní postavy jsou pouze okrajové). Jsou čtivé a zábavné právě pro svůj oddechový styl – nenutí čtenáře přemýšlet nad špatnostmi tohoto světa a lidskými sklony k hříchům, autor se nesnaží moralizovat a kázat, ale jen a pouze pobavit, což se mu vždy dařilo. Důvod tohoto markantního rozdílu je prostý – pro Doylea bylo psaní detektivek pouhou formou obživy, kdežto pro Chestertona životním posláním.

Funkce popisu a dialogu

Ačkoliv Chestertonovy povídky často obsahují snad až příliš detailních popisů, nedá se říci, že by byly nudné. Popis naopak čtenáře vtáhne lépe do děje a jeho představa o hlavních postavách v případě nebo i o místě činu je mnohem jasnější. Například v již zmíněné povídce ***The Man in the Passage*** jsou hlavní postavy popsány tak detailně, že není problém vybavit si jejich zjev. Autor tak zároveň činí s jistou elegancí a humorem, který se objevuje v mnoha dalších povídkách.

„ *Sir Wilson Seymour was the kind of man whose importance is known to everybody who knows. The more you mixed with the innermost ring in every polity or profession, the more often you met Sir Wilson Seymour. He was the one intelligent man on twenty*

unintelligent committees – on every sort of subject, from the reform of the Royal Academy to the project of bimetallism for greater Britain. In the Arts especially omnipotent. He was so unique, that nobody could quite decide wheather he was a great aristocrat who had taken up Art, or a great artist whom the aristocrats had taken up. But you could not meet him for five minutes without realizing that you had really been ruled by him all your life.“⁸⁵

Snaha vtáhnout čtenáře do děje se neprojevuje jen popisy, které mu usnadňují lepší a jasnější pochopení děje, ale také krátkými úseky, ve kterých se autor nepřímo obrací na čtenáře. V povídce *the Man in the Passage* je možno pozorovat takový moment v situaci, kdy se všechny hlavní postavy sejdou v jedné místnosti a atmosféra začíná být napjatá. Autor jí komentuje slovy, ze kterých je patrné, že počítá s pozorností čtenáře:

*„ A shrewd observer might have remarked that the emotional temperature rather rose at so unemotional an interruption“*⁸⁶.

V Doyleových povídkách nad popisem převažuje spíše dialog, nejčastěji mezi Holmesem a Watsonem, a většinou demonstruje Holmesovy schopnosti. Tu samou funkci má i Holmesův monolog, ve kterém většinou vysvětluje kroky, které musel podniknout, aby případ zdárně dovedl až do konce. Dialog mezi detektivem a jeho pomocníkem či jinou postavou, která má s daným případem něco společného, probíhá celým dějem. Na začátku Holmes předvádí Watsonovi svou schopnost logicky odvodit z maličkostí důležitá fakta, na konci příběhu vysvětluje, jak se celý případ odehrál a během případu je možno pozorovat, jakým způsobem vyslýchá zúčastněné či komentuje fakta, která během vyšetřování shromažďuje. Popisy osob i míst se zde samozřejmě vyskytují, ale pouze proto, že hrají důležitou úlohu v celém ději nebo mají něco společného s celým případem. Krátká ukázka z povídky *The Greek Interpreter* demonstruje informační funkci popisu:

*„ Peering in, we could see that the only light in the room came from a dull blue flame which flickered from a small brass tripod in the centre. It threw a livid, unnatural circle upon the floor, while in the shadows beyond we saw the vague loom of two figures which crouched against the wall.“*⁸⁷

⁸⁵ The Wisdom of Father Brown, p. 208

⁸⁶ The Wisdom of Father Brown, p. 211

⁸⁷ Memoirs of Sherlock Holmes, p. 446

Humor v povídkách obou autorů

Přestože se v povídkách řeší zločiny různého charakteru, tedy téma nijak veselé, najde se v nich občas místo i pro humor. Úsměv na tváři mnohdy vyvolávají samotné postavy obou detektivů - osoby zvláštní a svým způsobem podivíni.

Hned na počátku povídky *The Musgrave Ritual* se Watson snaží popsat atmosféru domácnosti, kterou s Holmesem sdílí:

„An anomaly which often struck me in the character of my friend Sherlock Holmes was that, although in his methods of thought he was the neatest and most methodical of mankind, and although also he affected a certain quiet primness of dress, he was none the less in his personal habits one of the most untidy men that ever drove a fellow-lodger to distraction. Not that I am in the least conventional in that respect myself. The rough – and – tumble work in Afghanistan, coming on the top of natural Bohemianism of disposition, has made me rather more lax than befits a medical man.“

Watson, třebaže nepatří mezi dvakrát pořádkumilovné, komentuje a žasne nad neobvyklými Holmesovými návyky, které se nedají označit jinak než totální chaos a nepořádek, třebaže Holmes při vykonávání své práce ctí naprostý řád ve všech faktech a každý jeho krok má svůj důvod a logiku. Watson tuto stránku Holmesovy povahy popisuje s (pro něj) nezvyklou ironií a typickým anglickým humorem:

„But with me there is a limit, and when I find a man who keeps his cigars in the coal-scuttle, his tobacco in the toe end of a Persian slipper, and his unanswered correspondence transfixed by a jack-knife into the very centre of his wooden mantelpiece, then I begin to give myself virtuous airs. I have always held, too, that pistol practice should be distinctly an open-air pastime; and when Holmes, in one of his queer humours, would sit in an armchair with his hair-trigger and a hundred Boxer cartridges and proceed to adorn the opposite wall with a patriotic V.R. done in bullet-pocks, I felt strongly that neither the atmosphere nor the appearance of our room was improved by it.“⁸⁸

V povídkách otce Browna vyvolává úsměv často i nenápadné upozorňování na lidskou hloupost a krátkozrakost. V povídce *The Man in the Passage* je to například scéna u soudu, kdy oba předvolaní – Cutler a Seymour shodně tvrdí, že na druhém konci průchodu viděli postavu, jejich popis oné postavy se ale značně liší. Jeden ji přirovnává

⁸⁸ Memoirs of Sherlock Holmes p. 386

k opici, druhý k vysoké, vlasaté ženě. Vtip je v tom, že díky zrcadlům vystrčeným na ulici viděli sami sebe!

Velmi zábavný je také úvod povídky ***The Song of the Flying Fish***. Výstřední milionář Peregrine Smart koupil kdesi zvláštní vzácnost – rybičky ze zlata, s očima z rubínů. Velmi drahá hračka je důvodem k neustálému vychloubání. Je téměř zaručeno, že ať se baví s kýmkoliv, vždy se nějakou oklikou dostane k této pozoruhodnosti.

„In talking to his neighbours in the little group of new houses that had grown up round the old village green, he lost no time in turning the conversation in the direction of his hobby. To Dr. Burdock, a rising biologist with a resolute chin and hair brushed back like a German's, Mr. Smart made the easy transition. „You are interested in natural history; have you seen my goldfish?“ To so orthodox an evolutionist as Dr. Burdock doubtless all nature was one; but at first sight the link was not close, as he was a specialist who had concentrated entirely upon the primitive ancestry of the giraffe. To Father Brown, from a church in the neighbouring provincial town, he traced a rapid train of thought which touched on the topics of Rome – St. Peter – fisherman – fish – goldfish.“⁸⁹

Ačkoliv by si leckdo pomyslel, že humor do detektivky v žádném případě nepatří, v povídkách obou autorů se vyskytuje poměrně často a hraje důležitou roli – překvapivě odlehčuje závažnost celé situace a způsobuje, že celá povídka je čtenářsky mnohem atraktivnější.

⁸⁹ The Secret of Father Brown, p. 497

Závěr

Jak A.C.Doyle tak G.K.Chesterton vytvořili postavy úspěšných detektivů, kteří si získali přízeň čtenářů, ale zároveň v mnohém představují vzájemné protiklady. Zatímco Doyleův Holmes se stal populární legendou žánru a pojmem, otec Brown zůstává ve stínu Chestertonových ambicióznějších prací a je oceňován spíše přemýšlivějšími čtenáři.

V obou případech je zcela evidentní, že při formování obou literárních postav a jejich role v daném kontextu se uplatnily mnohé události a vlivy z vlastního života autorů. Zajímavý je i motiv, který spisovatele vedl k vytvoření jejich detektivů. Doylea přivedla k detektivní literatuře prozaická finanční potřeba, když se na začátku své lékařské profese ocitl ve velké nouzi. Vzhledem k tomu, že se nenaplnily jeho vysoké literární ambice a jeho historické romány u čtenářů propadly, uchýlil se komerčně úspěšné postavě neomylného a chladného detektiva, který stejně jako jeho autor spoléhá výhradně na vědecké poznatky. Naopak literárně erudovaný a hluboce věřící Chesterton koncipoval otce Browna jako jedince, který by byl vzorem lidské moudrosti a křesťanské pokory. Jeho detektiv amatér je kněz se zevnějškem venkovského hlupáka a vnitřkem génia, který si i přes svůj neobyčejný pozorovací talent a neomylnost úsudku právě díky svému povolání a moudrosti udržel zdravý cit, zájem o lidi a lásku k nim.

Oba detektivy a rozdíly mezi nimi je možno sledovat z několika úhlů. Na první pohled jsou zřejmé rozdíly ve fyzickém vzhledu - Holmes je štíhlý, vysoký a elegantní, otec Brown malý, obtloustlý a oblečený ve starém kněžském hábitu. Jediné, co na něm poutá pozornost je jeho obrovský beztvarý klobouk.

Další a mnohem důležitější rozdíl je v charakterech obou detektivů. Holmes je vědec, který bravurně zvládá a rozumí všemu, co má něco společného s kriminologií, rád se chlubí svými výsledky, ačkoliv se navenek snaží působit skromným dojmem. Povaha otce Browna je určena hlavně jeho kněžským povoláním. Jako správný kněz je laskavý, chápavý a shovívavý. Tomu všemu vládne upřímná láska jak k Bohu, tak k lidem. Právě proto je schopen pohlížet na viníky jako na lidské bytosti, které se jen dostaly na scestí a do područí hříchu. Mnohdy je on tím jediným, kdo se k viníkovi neotočí zády, ale naopak mu poskytne oporu a odpuštění. Sherlocka Holmese viník nezajímá, jeho profesí a vášní je zločin odhalit, nikoliv někoho soudit za to, co způsobil.

Rovněž společenské postavení obou detektivů vykazuje řadu rozdílů. Sherlock Holmes je osobou váženou a respektovanou, a protože za jeho služby jsou lidé ochotní zaplatit nemalé peníze, i poměrně zámožnou. Otec Brown se jako detektiv-amatér většinou nedočká ani pochvaly, natož nějaké finanční odměny.

Nejvíce pozornosti je ovšem v této práci věnováno detektivním metodám, které se liší tak diametrálně, že představují vzájemné protipóly. Sherlock Holmes se jako opravdový vědec řídí chladným rozumem, pátrá, sleduje, dotazuje se a shromažďuje fakta, z nichž poté vyvodí logický závěr. Otec Brown pozoruje veškeré dění a lidi kolem sebe zpovzdálí, příliš se neptá a nakonec vyřeší záhadu způsobem, který by nikdo neočekával, protože celou dobu vlastně mlčel. I jeho metoda je založena na pozorování, ale zaměřuje se na lidské chování. Vžívá se do myslí a duší chybujících lidí a ve chvíli, kdy je schopen myslet jako zločinec, ví, kdo ve skutečnosti páchal zlo. Tato práce ho nesmírně vyčerpává a zřejmě by byl raději, kdyby vůbec nic řešit nemusel. Naopak Holmes nemůže bez odhalování zločinu žít a každý případ je pro něj novou výzvou, a zároveň dalším krokem ke slávě.

Jednou z mála věcí, které oba detektivy spojují, jsou jejich nahrávači a oddaní přátelé – Holmes má svého nechápavého doktora Watsona, a otec Brown je v několika případech doprovázen bývalým lupičem Flambeauem, na jehož dopadení se kdysi podílel. Dalším spojujícím prvkem je jejich zvláštní vztah k policii.

Poslední kapitola srovnává odlišnosti v literárním zpracování a metodě obou autorů. Doyleovy povídky víceméně dodržují stejné základní schéma a probíhají většinou ve čtyřech fázích – úvod, zpráva o spáchaném zločinu, pátrání a vyřešení. Převládají v nich dialogy, zatímco popisy téměř chybí. Chestertonovy povídky jsou naopak plné nečekaných zvratů, zločin se v mnoha případech odehraje přímo před očima čtenáře. Samotné pátrání je plné otazníků a díky detailním popisům je čtenář lépe vtažen do děje. Přes všechny uvedené rozdíly však oba autory i jejich postavy spojuje jedna věc – anglický smysl pro humor, který dokáže odlehčit i velmi chmurné skutečnosti.

Summary

Both A.C.Doyle and G.K.Chesterton created successful literary detectives who have gained wide popularity despite being in many respects complete opposites. While Doyle's Holmes has become a legendary symbol of the genre, Father Brown has remained in the shadow of Chesterton's more ambitious works and is appreciated by more sophisticated readers.

It is sufficiently evident that the two characters and their activities within the given context were often influenced by autobiographical facts and events. Doyle's detective fiction was driven by a financial necessity; when the young doctor, having failed to succeed as a historical novelist, produced an infallible, detached detective who, like his creator, trusts nothing but scientific knowledge. By contrast, Chesterton, a deeply religious literary professional, aspired to create a character that would be a model of folk wisdom and Christian humility. His amateur detective is an ordinary priest whose appearance of a country bumpkin conceals a genius; luckily, Father Brown's profession and wisdom did not allow his powers of observation and intuitive judgement to hide his common sense, compassion and affection for other people.

Holmes and Brown are different in all respects: obviously in appearance, in personal qualities and social background, in erudition, manners and behaviour, and last but not least, in their attitudes towards criminals and crime. One is a self-centred, brilliant scientist who thrives on crime detection, the other a sensitive and understanding psychologist who finds that extending sympathy is rather exhausting. One follows the trace, methodically applying his encyclopedic learning, the other, seemingly a detached observer, comes up with a surprising judgement after he has evaluated every minute detail of evidence, applying his wide knowledge of human nature. Not only their minds and methods are opposite, but also their rewards are far from being comparable – the ostentatious gentleman detective, attracting both fame and fee, is fairly well-off, whereas the unobtrusive priest often leaves the scene without due recognition.

What they do share is their treatment of police, which is rather depreciating, and the existence of close friends or counterparts who are embodied by Doctor Watson, a somewhat dull-witted admirer of Holmes' excellence, and in Father Brown's case, by the reformed criminal Flambeau, who became so inspired by the little priest's genius that he decided to use his own abilities by following Brown's example.

The final chapter brings an attempt at evaluation of themes and methods through comparison of two representative stories. A close analysis shows that while Doyle's narrative to a large extent follows a clearly recognizable pattern, including introduction, report on the crime, investigation and solution, and is mainly based on dialogue, with minimum description, Chesterton's stories offer a variety of situations, unexpected sudden reversals where the crime is often committed before the reader's eyes. Father Brown's investigation leaves the reader puzzled, and at the same time involved in the action, thanks to a detailed account of events.

All things considered, there is one feature both the authors have in common, in spite of the above mentioned differences – English sense of humour which can ease any embarrassing or critical situation.

PRIMÁRNÍ LITERATURA

- Doyle, Arthur Conan, *The Penguin Complete Sherlock Holmes*, Penguin Books 1981
- Chesterton, Gilbert Keith, *The Complete Father Brown*, Penguin Books 1981
- Doyle, Arthur Conan, *Vzpomínky na Sherlocka Holmese*, př. Jan Zábrana, Jota s. r. o. 2006
- Doyle, Arthur Conan, *Z archivu Sherlocka Holmese*, př. Eva Kondrysová, Jota, s. r. o. 1999
- Doyle, Arthur Conan, *Poslední poklona Sherlocka Holmese*, př. Eva Kondrysová, Jota, s. r. o. 1999
- Doyle, Arthur Conan, *Muž s dýmkou a houslemi*, př. František Jungwirth, Albatros 1987
- Chesterton, Gilbert Keith, *Povídky otce Browna*, př. Alena Hartmanová, Odeon 1985
- Chesterton, Gilbert Keith, *Pochybnosti otce Browna*, př. Lída Hanzlíková a Alena Hartmanová, Vyšehrad 1974
- Chesterton, Gilbert Keith, *Modrý kříž*, př. Jan Čulík, Vyšehrad 1989
- Chesterton, Gilbert Keith, *Okřídlená dýka a jiné příběhy otce Browna*, př. J. Z. Novák, Jan 1992
- Doyle, Arthur Conan, *Studie v šarlatové, Podpis čtyř*, př. Vl. Henzla a J. Zábrana, Jota, s. r. o. 1997

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

- Chesterton, Gilbert Keith, *Autobiografie*, př. Jana Kuchtová, Proglas 1997
- Stříbrný, Z., *Dějiny anglické literatury*, Academia, Praha 1987
- Hrochová P., *Pilíře anglického detektivního žánru*, diplomová práce, katedra anglistiky, PedF JU 1998
- Ousby, Ian, *The Cambridge Guide to Literature in English*, Cambridge Iniversity Press 1988
- Procházka M., Stříbrný Z., *Slovník spisovatelů*, Libri 1996

